

FACHLITERATUR
EDITION ROMIOSINI
ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ICGL12 | 12th INTERNATIONAL CONFERENCE
ON GREEK LINGUISTICS
16 – 19 SEPTEMBER 2015
FREIE UNIVERSITÄT BERLIN, CEMOG

Proceedings of the ICGL12

vol. 1

The International Conference on Greek Linguistics is a biennial meeting on the study and analysis of Greek (Ancient, Medieval and Modern), placing particular emphasis on the later stages of the language.

PROCEEDINGS OF THE ICGL12
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ ICGL12

**Thanasis Georgakopoulos, Theodossia-Soula Pavlidou, Miltos Pechlivanos,
Artemis Alexiadou, Jannis Androutsopoulos, Alexis Kalokairinos,
Stavros Skopeteas, Katerina Stathi (Eds.)**

**PROCEEDINGS OF THE 12TH INTERNATIONAL
CONFERENCE ON GREEK LINGUISTICS**

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ 12^{ΟΥ} ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ**

VOL. 1

© 2017 Edition Romiosini/CeMoG, Freie Universität Berlin. Alle Rechte vorbehalten.
Vertrieb und Gesamtherstellung: Epubli (www.epubli.de)
Satz und Layout: Rea Papamichail / Center für Digitale Systeme, Freie Universität Berlin
Gesetzt aus Minion Pro
Umschlaggestaltung: Thanasis Georgiou, Yorgos Konstantinou
Umschlagillustration: Yorgos Konstantinou

ISBN 978-3-946142-34-8
Printed in Germany

Online-Bibliothek der Edition Romiosini:
www.edition-romiosini.de

*Στη μνήμη του Gaberell Drachman (†10.9.2014)
και της Αγγελικής Μαλικούτη-Drachman (†4.5.2015)
για την τεράστια προσφορά τους στην ελληνική γλωσσολογία
και την αγάπη τους για την ελληνική γλώσσα*

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΕΚΔΟΤΩΝ

Το 12ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας (International Conference on Greek Linguistics/ICGL12) πραγματοποιήθηκε στο Κέντρο Νέου Ελληνισμού του Ελεύθερου Πανεπιστημίου του Βερολίνου (Centrum Modernes Griechenland, Freie Universität Berlin) στις 16-19 Σεπτεμβρίου 2015 με τη συμμετοχή περίπου τετρακοσίων συνέδρων απ' όλον τον κόσμο.

Την Επιστημονική Επιτροπή του ICGL12 στελέχωσαν οι Θανάσης Γεωργακόπουλος, Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου, Μίλτος Πεχλιβάνος, Άρτεμις Αλεξιάδου, Δώρα Αλεξοπούλου, Γιάννης Ανδρουτσόπουλος, Αμαλία Αρβανίτη, Σταύρος Ασημακόπουλος, Αλεξάνδρα Γεωργακοπούλου, Κλεάνθης Γκρώμαν, Σαβίνα Ιατρίδου, Mark Janse, Brian Joseph, Αλέξης Καλοκαιρινός, Ναπολέον Κάτσος, Ευαγγελία Κορδώνη, Αμαλία Μόζερ, Ελένη Μπουτουλούση, Κική Νικηφορίδου, Αγγελική Ράλλη, Άννα Ρούσσου, Αθηνά Σιούπη, Σταύρος Σκοπετέας, Κατερίνα Στάθη, Μελίτα Σταύρου, Αρχόντω Τερζή, Νίνα Τοπιντζή, Ιάνθη Τσιμπλή και Σταυρούλα Τσιπλάκου.

Την Οργανωτική Επιτροπή του ICGL12 στελέχωσαν οι Θανάσης Γεωργακόπουλος, Αλέξης Καλοκαιρινός, Κώστας Κοσμάς, Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου και Μίλτος Πεχλιβάνος.

Οι δύο τόμοι των πρακτικών του συνεδρίου είναι προϊόν της εργασίας της Εκδοτικής Επιτροπής στην οποία συμμετείχαν οι Θανάσης Γεωργακόπουλος, Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου, Μίλτος Πεχλιβάνος, Άρτεμις Αλεξιάδου, Γιάννης Ανδρουτσόπουλος, Αλέξης Καλοκαιρινός, Σταύρος Σκοπετέας και Κατερίνα Στάθη.

Παρότι στο συνέδριο οι ανακοινώσεις είχαν ταξινομηθεί σύμφωνα με θεματικούς άξονες, τα κείμενα των ανακοινώσεων παρατίθενται σε αλφαβητική σειρά, σύμφωνα με το λατινικό αλφάβητο· εξαίρεση αποτελούν οι εναρκτήριες ομιλίες, οι οποίες βρίσκονται στην αρχή του πρώτου τόμου.

Η Οργανωτική Επιτροπή του ICGL12

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σημείωμα εκδοτών	7
Περιεχόμενα	9
Peter Mackridge: <i>Some literary representations of spoken Greek before nationalism(1750-1801)</i>	17
Μαρία Σηφιανού: <i>Η έννοια της ευγένειας στα Ελληνικά</i>	45
Σπυριδούλα Βαρλοκώστα: <i>Syntactic comprehension in aphasia and its relationship to working memory deficits</i>	75
Ευαγγελία Αχλάδη, Αγγελική Δούρη, Ευγενία Μαλικούτη & Χρυσάνθη Παρασχάκη-Μπαράν: <i>Γλωσσικά λάθη τουρκόφωνων μαθητών της Ελληνικής ως ξένης/δεύτερης γλώσσας: Ανάλυση και διδακτική αξιοποίηση</i>	109
Κατερίνα Αλεξανδρή: <i>Η μορφή και η σημασία της διαβάθμισης στα επίθετα που δηλώνουν χρώμα</i>	125
Eva Anastasi, Ageliki Logotheti, Stavri Panayiotou, Marilena Serafim & Charalambos Themistocleous: <i>A Study of Standard Modern Greek and Cypriot Greek Stop Consonants: Preliminary Findings</i>	141
Anna Anastassiadis-Symeonidis, Elisavet Kiourti & Maria Mitsiaki: <i>Inflectional Morphology at the service of Lexicography: ΚΟΜΟΛεξ, A Cypriot Morphological Dictionary</i>	157

Γεωργία Ανδρέου & Ματίνα Τασιούδη: <i>Η ανάπτυξη του λεξιλογίου σε παιδιά με Σύνδρομο Απνοιών στον Ύπνο</i>	175
Ανθούλα- Ελευθερία Ανδρεσάκη: <i>Ιατρικές μεταφορές στον δημοσιογραφικό λόγο της κρίσης: Η οπτική γωνία των Γερμανών</i>	187
Μαρία Ανδριά: <i>Προσεγγίζοντας θέματα Διαγλωσσικής Επίδρασης μέσα από το πλαίσιο της Γνωσιακής Γλωσσολογίας: ένα παράδειγμα από την κατάκτηση της Ελληνικής ως L2</i>	199
Spyros Armotistis & Kakia Petinou: <i>Mastering word-initial syllable onsets by Cypriot Greek toddlers with and without early language delay</i>	215
Julia Bacskai-Atkari: <i>Ambiguity and the Internal Structure of Comparative Complements in Greek</i>	231
Costas Canakis: <i>Talking about same-sex parenthood in contemporary Greece: Dynamic categorization and indexicality</i>	243
Michael Chiou: <i>The pragmatics of future tense in Greek</i>	257
Maria Chondrogianni: <i>The Pragmatics of the Modern Greek Segmental Markers</i>	269
Katerina Christopoulou, George J. Xydopoulos & Anastasios Tsangalidis: <i>Grammatical gender and offensiveness in Modern Greek slang vocabulary</i>	291
Aggeliki Fotopoulou, Vasiliki Foufi, Tita Kyriacopoulou & Claude Martineau: <i>Extraction of complex text segments in Modern Greek</i>	307
Αγγελική Φωτοπούλου & Βούλα Γιούλη: <i>Από την «Έκφραση» στο «Πολύτροπο»: σχεδιασμός και οργάνωση ενός εννοιολογικού λεξικού</i>	327
Marianthi Georgalidou, Sofia Lampropoulou, Maria Gasouka, Apostolos Kostas & Xanthippi Foulidi: <i>“Learn grammar”: Sexist language and ideology in a corpus of Greek Public Documents</i>	341
Maria Giagkou, Giorgos Fragkakis, Dimitris Pappas & Harris Papageorgiou: <i>Feature extraction and analysis in Greek L2 texts in view of automatic labeling for proficiency levels</i>	357

Dionysis Goutsos, Georgia Fragaki, Irene Florou, Vasiliki Kakousi & Paraskevi Savvidou: <i>The Diachronic Corpus of Greek of the 20th century: Design and compilation</i>	369
Kleanthes K. Grohmann & Maria Kambanaros: <i>Bilectalism, Comparative Bilingualism, and the Gradience of Multilingualism: A View from Cyprus</i>	383
Günther S. Henrich: „Γεωγραφία νεωτερική“ στο Λίβιστρος και Ροδάμνη: μετατόπιση ονομάτων βαλτικών χωρών προς την Ανατολή;.....	397
Noriyo Hoozawa-Arkenau & Christos Karvounis: <i>Vergleichende Diglossie - Aspekte im Japanischen und Neugriechischen: Veritäten - Interferenz</i>	405
Μαρία Ιακώβου, Ηριάννα Βασιλειάδη-Λιναρδάκη, Φλώρα Βλάχου, Όλγα Δήμα, Μαρία Καββαδία, Τατιάνα Κατσίνα, Μαρίνα Κουτσομπού, Σοφία-Νεφέλη Κύτρου, Χριστίνα Κωστάκου, Φρόσω Παππά & Σταυριαλένα Περρέα: <i>ΣΕΠΙΜΕ2: Μια καινούρια πηγή αναφοράς για την Ελληνική ως Γ2</i>	419
Μαρία Ιακώβου & Θωμαΐς Ρουσουλιώτη: <i>Βασικές αρχές σχεδιασμού και ανάπτυξης του νέου μοντέλου αναλυτικών προγραμμάτων για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας</i>	433
Μαρία Καμηλάκη: «Μαζί μου ασχολείσαι, πόσο μαλάκας είσαι!»: Λέξεις-ταμπού και κοινωνιογλωσσικές ταυτότητες στο σύγχρονο ελληνόφωνο τραγούδι.....	449
Μαρία Καμηλάκη, Γεωργία Κατσούδα & Μαρία Βραχιονίδου: <i>Η εννοιολογική μεταφορά σε λέξεις-ταμπού της ΝΕΚ και των νεοελληνικών διαλέκτων</i>	465
Eleni Karantzola, Georgios Mikros & Anastassios Papaioannou: <i>Lexico-grammatical variation and stylometric profile of autograph texts in Early Modern Greek</i>	479
Sviatlana Karpava, Maria Kambanaros & Kleanthes K. Grohmann: <i>Narrative Abilities: MAINing Russian–Greek Bilingual Children in Cyprus</i>	493
Χρήστος Καρβούνης: <i>Γλωσσικός εξαρχαϊσμός και «ιδεολογική» νόρμα: Ζητήματα γλωσσικής διαχείρισης στη νέα ελληνική</i>	507

Demetra Katis & Kiki Nikiforidou: <i>Spatial prepositions in early child Greek: Implications for acquisition, polysemy and historical change</i>	525
Γεωργία Κατσούδα: <i>Το επίθημα -ούνα στη ΝΕΚ και στις νεοελληνικές διαλέκτους και ιδιώματα</i>	539
George Kotzoglou: <i>Sub-extraction from subjects in Greek: Its existence, its locus and an open issue</i>	555
Veranna Kyprioti: <i>Narrative, identity and age: the case of the bilingual in Greek and Turkish Muslim community of Rhodes, Greece</i>	571
Χριστίνα Λύκου: <i>Η Ελλάδα στην Ευρώπη της κρίσης: Αναπαραστάσεις στον ελληνικό δημοσιογραφικό λόγο</i>	583
Nikos Liosis: <i>Systems in disruption: Propontis Tsakonian</i>	599
Katerina Magdou, Sam Featherston: <i>Resumptive Pronouns can be more acceptable than gaps: Experimental evidence from Greek</i>	613
Maria Margarita Makri: <i>Opos identity comparatives in Greek: an experimental investigation</i>	629
2ος Τόμος	
Περιεχόμενα	651
Vasiliki Makri: <i>Gender assignment to Romance loans in Katoitaliótika: a case study of contact morphology</i>	659
Evgenia Malikouti: <i>Usage Labels of Turkish Loanwords in three Modern Greek Dictionaries</i>	675
Persephone Mamoukari & Penelope Kambakis-Vougiouklis: <i>Frequency and Effectiveness of Strategy Use in SILL questionnaire using an Innovative Electronic Application</i>	693

Georgia Maniati, Voula Gotsoulia & Stella Markantonatou: <i>Contrasting the Conceptual Lexicon of ILSP (CL-ILSP) with major lexicographic examples</i>	709
Γεώργιος Μαρκόπουλος & Αθανάσιος Καρασίμος: <i>Πολυεπίπεδη επισημείωση του Ελληνικού Σώματος Κειμένων Αφασικού Λόγου</i>	725
Πωλίνα Μεσηνιώτη, Κατερίνα Πούλιου & Χριστόφορος Σουγανίδης: <i>Μορφοσυντακτικά λάθη μαθητών Τάξεων Υποδοχής που διδάσκονται την Ελληνική ως Γ2</i>	741
Stamatia Michalopoulou: <i>Third Language Acquisition. The Pro-Drop-Parameter in the Interlanguage of Greek students of German</i>	759
Vicky Nanousi & Arhonto Terzi: <i>Non-canonical sentences in agrammatism: the case of Greek passives</i>	773
Καλομοίρα Νικολού, Μαρία Ξεφτέρη & Νίτσα Παραχεράκη: <i>Το φαινόμενο της σύνθεσης λέξεων στην κυκλαδοκρητική διαλεκτική ομάδα</i>	789
Ελένη Παπαδάμου & Δώρας Κ. Κυριαζής: <i>Μορφές διαβαθμιστικής αναδίπλωσης στην ελληνική και στις άλλες βαλκανικές γλώσσες</i>	807
Γεράσιμος Σοφοκλής Παπαδόπουλος: <i>Το δίπολο «Εμείς και οι Άλλοι» σε σχόλια αναγνωστών της Lifo σχετικά με τη Χρυσή Αυγή</i>	823
Ελένη Παπαδοπούλου: <i>Η συνδυαστικότητα υποκοριστικών επιθημάτων με β' συνθετικό το επίθημα -άκι στον διαλεκτικό λόγο</i>	839
Στέλιος Πιπερίδης, Πένυ Λαμπροπούλου & Μαρία Γαβριηλίδου: <i>clarin:el. Υποδομή τεκμηρίωσης, διαμοιρασμού και επεξεργασίας γλωσσικών δεδομένων</i>	851
Maria Pontiki: <i>Opinion Mining and Target Extraction in Greek Review Texts</i>	871
Anna Roussou: <i>The duality of mīpos</i>	885

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΥΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Μαρία Σηφιανού¹

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

msifian@enl.uoa.gr

Abstract

One of the tenets of the discursive turn in politeness research is the importance of distinguishing between lay understandings of politeness and politeness as a theoretical construct. In this context, it has been argued that research should consider lay people's understandings of politeness as they emerge in their everyday interactions. This paper attempts to contribute to this direction and investigate how politeness is conceptualised in Greek using a questionnaire which, among other things, asked participants to explain what the term 'politeness' means to them and a corpus consisting of related short messages posted on Twitter.

Λέξεις-κλειδιά: ευγένεια, σεβασμός, προσφορά βοήθειας, αυτοπαρουσίαση, Twitter

1. Εισαγωγή

Η έρευνα για θέματα ευγένειας παρουσιάζει τεράστια ανάπτυξη τα τελευταία σαράντα χρόνια. Αρχικό έναυσμα ήταν ένα σύντομο άρθρο της Robin Lakoff ("The Logic of

¹ Η εργασία αυτή είναι μέρος ευρύτερης έρευνας για την έννοια της ευγένειας στα ελληνικά που χρηματοδοτήθηκε από το Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας (70/4/11099)). Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την Ελένη Αντωνοπούλου και τον Αργύρη Αρχάκη για τα εποικοδομητικά σχόλια και τις παρατηρήσεις τους στο κείμενο αυτό και ιδιαίτερα την Χάρριετ Μητράκου που συγκέντρωσε το σώμα κειμένων από το Twitter. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την Σούλα Παυλίδου αλλά και την οργανωτική επιτροπή του συνεδρίου (ICGL 12) για την ιδιαίτερα τιμητική τους πρόκληση.

Politeness; Or, Minding your P's and Q's") το 1973, την οποία ο Eelen (2001: 2) αποκαλεί «μητέρα» της σύγχρονης θεωρίας της ευγένειας. Στο άρθρο αυτό υποστηρίζει ότι μια γραμματική που περιλαμβάνει μόνο γραμματικούς κανόνες είναι ανεπαρκής εφόσον η επιτυχημένη επικοινωνία στηρίζεται όχι μόνο σε γραμματικούς και σημασιολογικούς κανόνες αλλά και σε πραγματολογικούς κανόνες τους οποίους μια πλήρης γραμματική θα πρέπει να περιλαμβάνει. Οι πραγματολογικοί κανόνες που προτείνει η Lakoff (1973) περιλαμβάνουν και τρεις κανόνες ευγένειας τους οποίους συζητά διεξοδικά. Το κύριο όμως έναυσμα για την τεράστια ανάπτυξη της μελέτης θεμάτων ευγένειας ήταν το εκτενέστατο άρθρο "Universals in Language Usage: Politeness Phenomena" των Brown and Levinson το 1978, το οποίο επανεκδόθηκε σε μορφή βιβλίου το 1987 με μόνη αλλαγή την προσθήκη μιας ενδελεχούς και εκτεταμένης εισαγωγής. Το 1983, τη σκυτάλη παίρνει ο Leech, με το βιβλίο του *Principles of Pragmatics*, στο οποίο εντάσσει τη δική του θεωρία για την ευγένεια ιδωμένη από τη σκοπιά της πραγματολογίας. Οι τρεις αυτές μελέτες αναφέρονται σήμερα ως οι κλασικές θεωρίες για τη μελέτη θεμάτων ευγένειας με αυτήν των Brown and Levinson να κατέχει τα σκήπτρα, εφόσον όταν μιλάμε για τη θεωρία της ευγένειας συνήθως αναφερόμαστε σ' αυτήν. Όπως κάθε θεωρία με τεράστια απήχηση, έτσι και η θεωρία των Brown and Levinson (1978/1987) απέκτησε ένθερμους υποστηρικτές αλλά και σφοδρούς επικριτές, αρχικά με προτάσεις για τροποποιήσεις και βελτιώσεις του μοντέλου (βλ. π.χ., Matsumoto 1989, Blum-Kulka 1992, Spencer-Oatey 2000), ενώ αργότερα αμφισβητήθηκε η ίδια η υπόστασή του (βλ. π.χ., Eelen 2001, Mills 2003, Watts 2003).

Η κριτική στη θεωρία των Brown and Levinson (1978/1987) αφορά διάφορες πτυχές της, στις οποίες δεν θα αναφερθώ αναλυτικά. Ενδεικτικά μόνο θα αναφέρω ότι δέχτηκε κριτική για το ότι ασχολείται με μεμονωμένες, κατασκευασμένες προτάσεις, και όχι αυθεντικό λόγο και για το ότι δίνει έμφαση στον/στην ομιλητή/τρια και αγνοεί τον/την ακροατή/τρια. Δέχτηκε επίσης έντονη κριτική για το ότι επικεντρώνεται στη μελέτη της αρμονικής επικοινωνίας και αγνοεί το γλωσσικό περιβάλλον του εκφωνήματος και τη συγκρουσιακή και αγενή συμπεριφορά που περιθωριοποιείται απόλυτα, ως απουσία ευγένειας. Αυτό όμως που μας αφορά εδώ περισσότερο είναι ότι δέχτηκε κριτική για το ότι η έννοια της ευγένειας που παρουσιάζεται είναι περιορισμένη και δεν αντικατοπτρίζει την πολυπλοκότητά της. Πιο συγκεκριμένα, η ευγένεια γίνεται αντιληπτή ως στρατηγικός μετριασμός της απειλής προς το πρόσωπο, κυρίως του/της ακροατή/τριας, που ενέχεται στις γλωσσικές πράξεις. Με άλλα λόγια, είναι μια θεωρητική κατασκευή που δεν έχει ιδιαίτερη σχέση με αυτό που αντιλαμβάνονται ως ευγένεια οι μη γλωσσολόγοι.

Στο άρθρο αυτό θα ασχοληθώ με το πώς μη γλωσσολόγοι αντιλαμβάνονται και ορί-

ζουν την ευγένεια. Είναι γενικότερα αποδεκτό στο χώρο ότι η οπτική των χρηστών της γλώσσας δεν θα πρέπει να αγνοείται (βλ. π.χ., Haugh 2013) γιατί έτσι η όποια θεωρητική κατασκευή χάνει την επαφή της με το ερευνητικό της αντικείμενο (Eelen 2001: 253). Θα ξεκινήσω με μια πολύ σύντομη παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου της μελέτης της ευγένειας. Στη συνέχεια θα ασχοληθώ με παλιότερες έρευνες για το πώς γίνεται αντιληπτή η έννοια της ευγένειας στα ελληνικά και θα προχωρήσω με νεότερα δεδομένα που προέρχονται από ερωτηματολόγια και το Twitter για να συγκρίνω τα νεότερα με τα παλαιότερα ευρήματα και να διερευνήσω κατά πόσον η επικοινωνία μέσω των νέων τεχνολογιών αποκαλύπτει διαφορετικές τάσεις στην πρόσληψη του φαινομένου.

2. Θεωρητικό πλαίσιο

Η κριτική στη θεωρία των Brown and Levinson (1978/1987) καθώς και η γενικότερη στροφή στις ανθρωπιστικές επιστήμες προς το μεταμοντερνισμό συνέβαλε στη διεύρυνση των υπό διερεύνηση θεμάτων, όπως είναι η μελέτη της διαδραστικότητας γενικότερα (facework, relational work, rapport management) η οποία δεν περιορίζεται αποκλειστικά στη μελέτη της ευγένειας μέσα από μεμονωμένα εκφωνήματα.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο ότι το τι είναι ευγενικό ή αγενές δεν είναι προκαθορισμένο και εγγενές σε μεμονωμένα εκφωνήματα, αλλά αποτέλεσμα της διάδρασης των συνομιλητών/τριών, οι οποίοι/ες διαπραγματεύονται και αξιολογούν τα όσα διαμείβονται στις διεπιδράσεις τους. Δεν αφορά, δηλαδή, απλά και μόνο την πρόθεση ή την παραγωγή λόγου του/της ομιλητή/τριας αλλά συμπεριλαμβάνει και το τι αντιλαμβάνεται και πώς το αξιολογεί ο/η συνομιλητής/τρια. Όπως λέει ο Eelen (2001: 109), η ευγένεια και η αγένεια δεν αφορούν τόσο τη συμπεριφορά του/της ομιλητή/τριας όσο την αξιολόγησή της από τον/τη συνομιλητή/τρια. Έτσι η αξιολόγηση γίνεται βασική αρχή στο καινούργιο τοπίο. Η έννοια της αξιολόγησης δεν αναφέρεται μόνο στην αποτίμηση που ενδέχεται να γίνεται στις καθημερινές διεπιδράσεις, αλλά περιλαμβάνει και αυτό που ο Eelen (2001: 35) ονομάζει «μεταπραγματολογική ευγένεια», δηλαδή, την ευγένεια ως έννοια, αυτό που οι μη γλωσσολόγοι αντιλαμβάνονται και ορίζουν ως ευγένεια. Η μεταμοντέρνα στροφή στη σχετική έρευνα τονίζει ότι η μελέτη θεμάτων ευγένειας και αγένειας πρέπει να αξιοποιεί και τις αντιλήψεις των καθημερινών ανθρώπων, και να μην στηρίζεται μόνο σε εκ των προτέρων θεωρητικές κατασκευές (βλ. π.χ., Eelen 2001, Mills 2003, Watts 2003) και τις αντιλήψεις και τις απόψεις των αναλυτών.

Αρκετά χρόνια πριν, οι Watts, Ide and Ehlich (1992) είχαν εντοπίσει την αναγκαίο-

τητα μελέτης των απόψεων των καθημερινών ανθρώπων και είχαν προτείνει μια διάκριση μεταξύ ευγένειας «πρώτης τάξης» (first order) και «δεύτερης τάξης» (second order) (ή E1 και E2, αντίστοιχα). Η πρώτη αφορά τις αντιλήψεις των καθημερινών ανθρώπων ενώ η δεύτερη θεωρητικές κατασκευές της έννοιας. Τη διαφοροποίηση αυτή υιοθέτησε αρκετά χρόνια αργότερα ο Eelen (2001) και στη συνέχεια επεξεργάστηκε και ο ίδιος ο Watts (2003). Παρά τη σημασία που αποδίδεται στη διαφοροποίηση αυτή, σε διάφορα σημεία της μελέτης του, ο Eelen (2001) επισημαίνει τη δυσκολία σαφούς διαχωρισμού μεταξύ των δύο (E1 και E2). Στο ίδιο πλαίσιο και η Terkourafi (2011) τονίζει την αναγκαιότητα κατανόησης της στενής σχέσης μεταξύ τους και, κατά συνέπεια, την αναγκαιότητα άντλησης πυρηνικών στοιχείων από την ευγένεια πρώτης τάξης για την κατασκευή ενός θεωρητικού πλαισίου, θέση την οποία υιοθετούν πολλοί μελετητές/ήτρίες (π.χ., Kádár and Haugh 2013: 3).

Ο Eelen (2001: 32) υποστηρίζει ότι μπορούν να εντοπιστούν τρεις αλληλένδετες πλευρές στην ευγένεια πρώτης τάξης (E1): η εκφραστική (expressive), η ταξινομική (classificatory) και η μεταπραγματολογική (metapragmatic). Η πρώτη αφορά την ευγένεια/αγένεια όπως πραγματώνεται στις καθημερινές διεπιδράσεις μεταξύ των συνομιλητών/τριών (π.χ., με δείκτες ευγένειας ή συγκεκριμένες δομές που θεωρούνται ευγενικές) και η δεύτερη αφορά τις κατηγοριοποιήσεις που κάνουν οι ακροατές/τριες για τη συμπεριφορά των άλλων ως ευγενική ή αγενή. Τέλος, η μεταπραγματολογική πλευρά, που είναι και αυτή που μας ενδιαφέρει εδώ, καλύπτει περιπτώσεις συζήτησης για αυτό που οι καθημερινοί άνθρωποι αντιλαμβάνονται ως ευγενικό ή αγενές.

Οι διάφορες μελέτες έχουν ασχοληθεί σχεδόν αποκλειστικά με λεπτομερείς αναλύσεις συγκεκριμένων γλωσσικών διεπιδράσεων σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα με στόχο να εντοπιστεί και να κατανοηθεί η αξιολόγηση που γίνεται από τους/τις συνομιλητές/τριες σε συγκεκριμένες διεπιδράσεις, ασχολούνται, δηλαδή, με την εκφραστική και την ταξινομική της πλευρά. Με βάση τις αναλύσεις αυτού του είδους, υποστηρίζεται ότι, αποφεύγονται οι γενικεύσεις και οι ισχυρισμοί για καθολικότητα, πρακτικές που αποτέλεσαν ένα άλλο σημείο έντονης κριτικής που δέχτηκε η θεωρία των Brown and Levinson (1978/1987). Ωστόσο, με τον τρόπο αυτό, κάποιες ενδεχόμενες γενικότερες υποκείμενες αντιλήψεις και πρακτικές από τις οποίες αντλούν οι ομιλητές/τριες δεν μπορούν να εντοπιστούν εφόσον η ανάλυση περιορίζεται στη συμπεριφορά των συγκεκριμένων ομιλητών/τριών στη συγκεκριμένη διάδραση. Είναι γεγονός ότι οι συμβάσεις διαφέρουν από περίπτωση σε περίπτωση, ενδέχεται, όμως, να υπάρχουν και γενικότερες αξίες και πρακτικές (Spencer-Oatey, 2005: 340) που δεν εντοπίζονται εύκολα με λεπτομερείς αναλύσεις συγκεκριμένων συνδιαλλαγών.

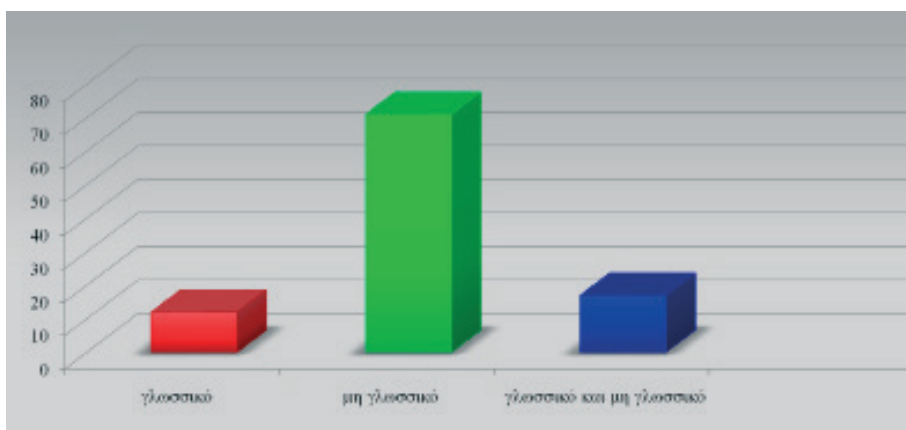
Η άντληση απόψεων από το ευρύ κοινό έχει χρησιμοποιηθεί συστηματικά στην κοινωνιογλωσσολογία (βλ. π.χ., Niedzielski and Preston 2003, Jaworski κ. ά 2004) και έχει αρχίσει να χρησιμοποιείται και στην πραγματολογία, όπως αναφέρει ο Pinto (2011: 217), ο οποίος προσθέτει ότι αυτό συμβάλλει στην κατανόηση της ευγένειας πρώτης τάξης. Αντλώντας από τον Preston (2005), ο Pinto (2011: 218) επισημαίνει ότι ακόμα και εάν οι περιγραφές των καθημερινών ανθρώπων είναι ανακριβείς και βασίζονται σε στερεότυπα και προκαταλήψεις, τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν παραμένουν πολύτιμα καθώς αντανακλούν διαδεδομένες πεποιθήσεις και ενδεχομένως συμπεριφορές. Όπως υποστηρίζει η Mills (2009: 1058), οι απόψεις του κοινού για το τι συνιστά ευγενική χρήση της γλώσσας σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα έχουν ενδιαφέρον και πρέπει να μελετώνται αυτόνομα. Στην ίδια κατεύθυνση και ο Culpeper (2008: 43) επισημαίνει ότι η άντληση απόψεων από μη γλωσσολόγους μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να ενισχύσει την κατανόηση του πώς γίνονται αντιληπτές οι έννοιες της ευγένειας και της αγένειας από το ευρύ κοινό.

3. Παλιότερες μελέτες

Πολύ σύντομα, παλιότερες έρευνες σχετικά με το πώς γίνεται αντιληπτή η έννοια της ευγένειας από τους Έλληνες και τις Ελληνίδες, μέσω ερωτηματολογίων, έδειξε ότι η ευγένεια ορίζεται με πολύ γενικούς όρους (σε σύγκριση με τα αγγλικά, Sifianou 1992: 88) ενώ εντοπίζεται σχετική ομοφωνία στο ότι ευγένεια σημαίνει ενδιαφέρον (consideration) και σεβασμό προς τους άλλους και σε κάποιο βαθμό, «καλοί τρόποι». Ωστόσο, έννοιες, όπως «ενδιαφέρον» και «σεβασμός» μπορεί να έχουν διάφορες εκφάνσεις και να υποδηλώνουν τη διατήρηση των κοινωνικών αποστάσεων ή την έκφραση φιλικού ενδιαφέροντος για τους άλλους. Αυτό είναι εμφανές από το εύρος των χαρακτηριστικών που οι πληροφορητές/τριες θεωρούν ότι χαρακτηρίζουν ένα ευγενικό άτομο. Για παράδειγμα, ένα ευγενικό άτομο χαρακτηρίζεται από διακριτικότητα, καλοσύνη, ανιδιοτέλεια, υπομονετικότητα, αισιοδοξία, στοργικότητα και χαμόγελο, μεταξύ πολλών άλλων. Περιλαμβάνονται επίσης και χαρακτηριστικά που θα μπορούσαν να περιγραφούν καλύτερα με όρους αλτρουισμού, γενναιοδωρίας, ηθικής και αυταπάρνησης. Για παράδειγμα, ευγένεια θεωρείται ότι εκφράζεται από φτωχούς ανθρώπους που βοηθούν άλλους που έχουν ανάγκη, από παιδιά που συγκεντρώνουν χρήματα για φιλανθρωπικούς σκοπούς, με τη δωρεά οργάνων και πολλά άλλα. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η ευγένεια γίνεται κυρίως αντιληπτή ως μη γλωσσική συμπε-

ριφορά. Ακόμα και κλασικοί δείκτες ευγένειας, όπως το «παρακαλώ» και το «συγγνώμη» θεωρούνται κάποιες φορές δείγματα προσποιητής (και όχι αληθινής) ευγένειας, που υποδηλώνει υποκρισία και ανειλικρίνεια, αντίληψη που εμφανίζεται και σε άλλες κοινωνικές ομάδες (βλ. π.χ., Blum-Kulka 1992 για το Ισραήλ, Bolívar 2008 για τη Βενεζουέλα, Watts 2003: 2 για την Αγγλία). Επίσης η ευγένεια είναι για κάποιους/ες έμφυτη ιδιότητα που πηγάζει από την ψυχή (βλ. Ogiermann and Suszczyńska 2011: 211 για παρόμοιες αντιλήψεις στην Πολωνία και Blum-Kulka 1992: 261 στο Ισραήλ) ανεξάρτητα από το κοινωνικό ή μορφωτικό υπόβαθρο οι οποίοι/ες και διαφοροποιούν μεταξύ έμφυτης ευγένειας και αποκτούμενων «καλών τρόπων».

Παρόμοια είναι τα αποτελέσματα και σε μια άλλη, πιο πρόσφατη έρευνα (Sifianou και Tzanne 2010) όπου φάνηκε ξεκάθαρα ότι η ευγένεια σε μεγαλύτερο βαθμό, αλλά σε κάποιο βαθμό και η αγένεια γίνονται αντιληπτές κυρίως ως μη γλωσσικά φαινόμενα, δηλαδή εκφράζονται με πράξεις περισσότερο παρά με λόγια, όπως φαίνεται στο παρακάτω γράφημα.

Γράφημα 1 | Μορφές ευγένειας και αγένειας (Sifianou and Tzanne 2010: 670)

Αυτή η μη-γλωσσική πτυχή της ευγένειας φαίνεται να είναι μια ενδιαφέρουσα, αλλά μάλλον παραμελημένη πλευρά του θέματος που χρήζει περαιτέρω διερεύνησης. Είναι κατανοητό ότι οι γλωσσολόγοι ενδιαφέρονται κυρίως για τις γλωσσικές πτυχές της κοινωνικής συμπεριφοράς (Watts 2003: xi), αλλά αν ένας καθημερινός ορισμός της ευγένειας είναι «σωστή συμπεριφορά», ο οποίος μαρτυρεί σαφώς ότι δεν περιορίζεται

στη γλωσσική διεπίδραση (Eelen 2001: iv), τότε αγνοείται μια σημαντική πτυχή του θέματος. Ο περιορισμός της προσοχής μας στη μελέτη της γλωσσικής συμπεριφοράς μπορεί να δημιουργήσει ακόμη και διακρίσεις σε βάρος κοινωνικών ομάδων όπου η μη-γλωσσική συμπεριφορά μπορεί να είναι εξίσου ή ακόμη και περισσότερο σημαντική (βλ. π.χ., Fukushima 2013: 279 και αλλού).

4. Νεότερα δεδομένα

Στόχος μου στη συνέχεια είναι να διερευνήσω κατά πόσον οι παλιότερες αντιλήψεις για το τι σημαίνει ευγένεια ανιχνεύονται και σε πιο πρόσφατα δεδομένα που προέρχονται από ερωτηματολόγια και το Twitter ή αν η εικόνα που προκύπτει είναι διαφορετική.

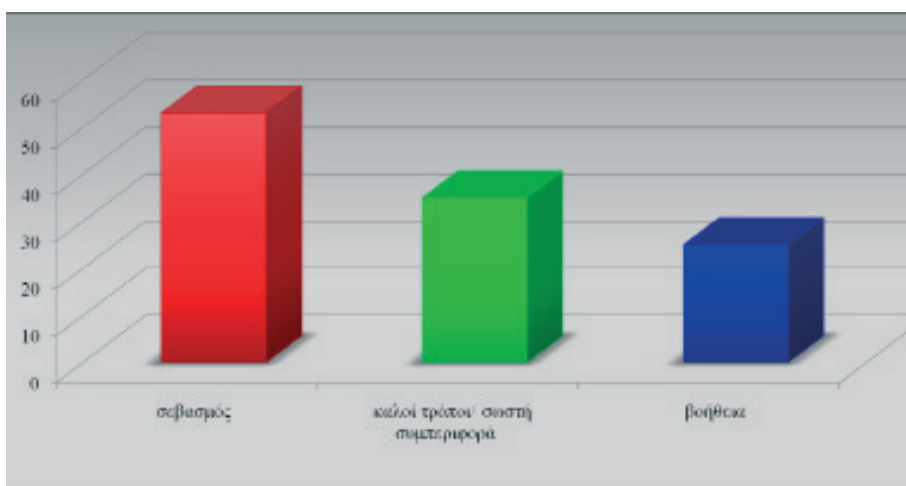
4.1 Δεδομένα από ερωτηματολόγια

Η πιο πρόσφατη έρευνα βασίζεται σε ένα ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε σε 100 προπτυχιακές φοιτήτριες του Τμήματος Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, οι οποίες δεν είχαν καμία προηγούμενη θεωρητική ενασχόληση με θέματα σχετικά με την ευγένεια. Η συμμετοχή τους ήταν προαιρετική και τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα και δεν υπήρχαν στοιχεία που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην ταυτοποίηση της πληροφόρητριας. Στο σχεδιασμό των εν λόγω ερωτηματολογίων, στόχος μου δεν ήταν να αντλήσω γλωσσικά δεδομένα για ανάλυση, αλλά να διερευνήσω αντιλήψεις για το τι συνιστά ευγένεια. Από τις πληροφόρητριες ζητήθηκε να ορίσουν τι σημαίνει ευγένεια για αυτές και να απαριθμήσουν κάποια από τα χαρακτηριστικά που θεωρούν ότι έχει ένας ευγενικός άνθρωπος. Τους ζητήθηκε επίσης να δώσουν παραδείγματα συμπεριφοράς που τους εντυπωσίασε ως ευγενική.

Παρόλο που τα συμπεράσματα που μπορεί κανείς να εξάγει από ευρήματα ερωτηματολογίων είναι περιορισμένης γενίκευσης, και παρόλο που οι αντιλήψεις του κοινού περί ευγένειας σε συγκεκριμένα αυθεντικά περιβάλλοντα είναι σημαντικές, θεωρούμε ότι τα παρόντα ευρήματα θα μπορούσαν να θεωρηθούν ενδεικτικά γενικότερων τάσεων. Έχει, πιστεύω, ερευνητικό ενδιαφέρον να καταγράφονται οι ορισμοί και οι γενικές αντιλήψεις του κοινού και οι μελέτες να μην περιορίζονται σε συγκεκριμένες εκτιμήσεις που γίνονται σε συγκεκριμένες διεπιδράσεις. Στόχος είναι να λαμβάνονται υπόψη ως χρήσιμες ενδείξεις για κατευθύνσεις που αξίζει να τύχουν περαιτέρω θεωρητικής διερεύνησης και όχι να αντικαταστήσουν τις όποιες θεωρητικές προσεγγίσεις.

4.2 Ανάλυση των δεδομένων

Όπως και στα προηγούμενα δεδομένα, έτσι κι εδώ φαίνεται να υπάρχει μια γενικότερη συναίνεση ότι ευγένεια σημαίνει κυρίως σεβασμός προς τους άλλους αλλά και ενδιαφέρον και «καλοί τρόποι/σωστή συμπεριφορά». Στα δεδομένα φαίνεται να επικρατεί η έννοια του σεβασμού εφόσον πάνω από τις μισές φοιτήτριες (53%) ανέφεραν την έννοια αυτή στους ορισμούς που έδωσαν, ενώ ακολουθούν οι καλοί τρόποι/σωστή συμπεριφορά (35%) και η παροχή βοήθειας προς τους άλλους (25%), όπως φαίνεται στο γράφημα 2.

Γράφημα 2 | Επικρατέστερες αντιλήψεις για το τι είναι ευγένεια

Ας δούμε κάποια ενδεικτικά παραδείγματα:

- 1) Ευγένεια κατά την προσωπική μου άποψη είναι η **ένδειξη του πρέποντος σεβασμού** απέναντι στους συνανθρώπους μας (24)²
- 2) Ευγένεια σημαίνει **να συμπεριφέρεσαι με σωστό και ευπρεπή τρόπο** απέναντι στους υπόλοιπους ανθρώπους ανεξαρτήτως ηλικίας, συμπεριφοράς, καταγωγής, προσωπικής συμπάθειας ή αντιπάθειας (28)

2 Οι αριθμοί στο τέλος των παραδειγμάτων παραπέμπουν στον αύξοντα αριθμό του ερωτηματολογίου.

3) Ευγένεια σημαίνει **να νοιάζεσαι και να βοηθάς τους άλλους**. Πιστεύω ότι δεν θα πρέπει να είμαστε «ευγενικοί» απλά για να τηρούμε τους τύπους ή για να ικανοποιήσουμε την περιέργειά μας, καθώς η πραγματική ευγένεια πηγάζει από μέσα μας (54)

Αρκετές φοιτήτριες περιέλαβαν συνδυασμό των παραπάνω στους ορισμούς τους για την ευγένεια. Για παράδειγμα:

- 4) Ευγένεια είναι ο **σεβασμός** προς τους άλλους ανθρώπους, η καλή διάθεση, ο αυθεντικός χαρακτήρας, οι **καλοί τρόποι** (52)
- 5) Να φέρεσαι με **σεβασμό** στους άλλους και να **προσφέρεις τη βοήθειά σου** (7)
- 6) «Ευγένεια» είναι μια αρετή που περιλαμβάνει **καλούς τρόπους συμπεριφοράς**, σωστή ομιλία, **βοήθεια προς το συνάνθρωπο** (40)

Η χρήση της έννοιας του σεβασμού και των καλών τρόπων σε ορισμούς της ευγένειας είναι αρκετά συχνή (βλ. π.χ., Haugh 2007, Kádár and Haugh 2013: 102). Όμως η ρητή αναφορά στην προσφορά βοήθειας είναι μάλλον απροσδόκητο εύρημα, τόσο σε σχέση με τη βιβλιογραφία όσο και με προηγούμενα ευρήματα σχετικά με την αντίληψη της ευγένειας στα ελληνικά και θα αναφερθούμε στο θέμα αυτό παρακάτω.

4.2.1 Η έννοια του σεβασμού

Η έννοια της προσφοράς βοήθειας προς τους άλλους είναι αρκετά διαφανής, ενώ εκείνη του σεβασμού είναι πολύ λιγότερο και η σχέση μεταξύ των δύο δεν έχει ληφθεί υπόψη και θα τη συζητήσουμε παρακάτω. Όπως σωστά υποστηρίζει ο Haugh (2010: 278), η έννοια του σεβασμού έχει χρησιμοποιηθεί στην πραγματολογία χωρίς ορισμό, σαν να είναι αυτονόητη. Ωστόσο, ο σεβασμός είναι μια σύνθετη και πολύπλευρη έννοια, η οποία «αναφέρεται σε πολλές διαφορετικές αλλά αλληλοσυνδεόμενες πτυχές και φαίνεται να σημαίνει διαφορετικά πράγματα σε διαφορετικά πλαίσια και σχέσεις» (Maysless and Scharf 2009: 279, βλέπε επίσης Hendrick and Hendrick 2006, Langdon 2007, Simon 2007). Αυτή η υποτιθέμενη διαφάνεια της έννοιας περιλαμβάνει ουσιαστικά μια αντίληψη του σεβασμού ως γλωσσικής συμπεριφοράς που εκφράζεται μέσα από τη χρήση τυπικών τίτλων προσφώνησης, του πληθυντικού της τυπικότητας, τυπικό λεξιλόγιο και *honorifics* σε γλώσσες οι οποίες περιλαμβάνουν τέτοια συστήματα (Haugh 2010), δηλαδή, συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με γλωσσικές

μορφές που απευθύνουμε συνήθως προς κοινωνικά ανώτερους. Ωστόσο, αυτή είναι μια περιορισμένη αντίληψη της έννοιας του σεβασμού, όπως θα δούμε παρακάτω.

Με βάση τη σχετική βιβλιογραφία, η Langdon (2007: 470) εντοπίζει τέσσερις διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους γίνεται αντιληπτή η έννοια του σεβασμού στην ψυχολογία: (1) κοινωνική ισχύς, (2) κοινωνικοί κανόνες, (3) φροντίδα και (4) ισότητα και αποδοχή της διαφορετικότητας, και προσθέτει «προσωπικά χαρακτηριστικά», ως ένα πέμπτο απρόσμενο τρόπο που προέκυψε ως ερευνητικό εύρημα στη συγκεκριμένη μελέτη. Η κατανόηση του σεβασμού ως κοινωνικής δύναμης σημαίνει ότι άτομα με υψηλότερη κοινωνική θέση ή εξουσία αξίζουν το σεβασμό, ενώ η κατανόηση του σεβασμού ως κοινωνικών κανόνων συνεπάγεται να σέβεται τους άλλους επειδή αυτός είναι ο σωστός και ευγενικός τρόπος συμπεριφοράς (Langdon 2007: 471). Η αντίληψη του σεβασμού ως φροντίδας περιλαμβάνει αγάπη και προσφορά βοήθειας προς τους άλλους, ενώ η αντίληψή του ως ισότητας και αποδοχής της διαφορετικότητας συνεπάγεται αναγνώριση της αξίας των άλλων και της ισότητας των ανθρώπων γενικά και ως εκ τούτου αφορά εξίσου όλα τα ανθρώπινα όντα.

Ο Haugh (2010: 280) αναφέρει ότι η πρώτη από αυτές τις έννοιες του σεβασμού έχει μελετηθεί σε έρευνες για το σεβασμό, η δεύτερη είναι εκείνη στην οποία εστιάζει η πραγματολογία, ενώ οι άλλες δύο έννοιες έχουν σε μεγάλο βαθμό παραμεληθεί σε πραγματολογικές και κοινωνιογλωσσικές μελέτες και αξίζουν περαιτέρω διερεύνηση. Από τη δική μας σκοπιά, αυτές είναι σημαντικές παρατηρήσεις, διότι οι απαντήσεις των φοιτητριών καθιστούν σαφές ότι ο σεβασμός γίνεται αντιληπτός ως ένα ευρύ φαινόμενο. Έχει μάλιστα ενδιαφέρον το γεγονός ότι στις απαντήσεις των πληροφορητριών δεν περιλαμβάνονται συγκεκριμένες γλωσσικές μορφές για χρήση προς άτομα που έχουν εξουσία ή υψηλότερη κοινωνική θέση.³ Είναι μάλιστα σαφές ότι ο σεβασμός γίνεται αντιληπτός ως κοινωνικοί κανόνες, ως φροντίδα και ως ισότητα και αποδοχή της διαφορετικότητας. Με άλλα λόγια, οι πληροφορήτριες φαίνεται να αντιλαμβάνονται το σεβασμό με «μια ευρεία ανθρωπιστική οπτική σύμφωνα με την οποία ο σεβασμός υποδηλώνει την αξία που αναλογεί σε κάθε άτομο ως ανθρώπινο ον», αυτό που ονομάζεται *άνευ όρων σεβασμός* (unconditional respect) (Mayseless and Scharf 2009: 280). Για παράδειγμα, για ορισμένες πληροφορήτριες ευγένεια είναι ο σεβασμός προς τον/την (απροσδιόριστο/η) άλλο/η ή πιο συχνά γενικά προς τον/την συνάνθρωπο ή ειδικότερα προς τον/τη συνομιλητή/τρια

3 Το εύρημα αυτό δεν υποδηλώνει ότι η αντίληψη αυτή απουσιάζει εντελώς αλλά ότι δεν αναφέρθηκε από τη συγκεκριμένη ομάδα των πληροφορητριών.

σου. Όταν βλέπεις τους συνανθρώπους σου ως άξιους σεβασμού, εκτιμάς τις απόψεις τους και σέβεσαι τα δικαιώματά τους για ελευθερία και προστασία της ιδιωτικής τους ζωής αλλά και την αίσθηση της αξιοπρέπειάς τους, έτσι ώστε να μην τους κάνεις να αισθάνονται ταπεινωμένοι ή υποτιμημένοι (Mayselless and Scharf 2009: 281). Σέβεσαι επίσης τις ιδιαιτερότητες και τις διαφορές του καθενός, ακόμη και αν δεν σου αρέσει αυτός/ή. Φαίνεται λοιπόν ότι για τις πληροφορήτριες ο σεβασμός γίνεται κατανοητός ως «άνευ όρων σεβασμός» προς όλους/ες τους άλλους/ες.

Ας δούμε κάποια πιο συγκεκριμένα ενδεικτικά παραδείγματα:

7. ... ο στοιχειώδης σεβασμός της προσωπικότητας των ανθρώπων (83)
8. ... σεβασμός απέναντι στον συνάνθρωπο ... (15)
9. ... να σέβεσαι τον άνθρωπο που έχεις απέναντί σου και να μην τον προσβάλλεις (27)
10. Σεβασμός στις απόψεις και την ιδιωτική ζωή του άλλου ... (39)
11. «Ευγένεια» σημαίνει κατ' αρχήν ανοχή της διαφορετικότητας των συνανθρώπων μας και σεβασμός αυτής της διαφορετικότητας ... (10)
12. Ευγένεια είναι να σέβεσαι τις ιδιαιτερότητες του άλλου ακόμα και αν δεν σου αρέσουν (86)
13. ... να φέρεσαι με σεβασμό και καλοσύνη σε όλους τους συνανθρώπους σου, χωρίς να λαμβάνεις υπόψη την ηλικία, το φύλο, την εθνικότητα ... (57)
14. Να σέβεται κανείς τα δικαιώματα και τις απόψεις των άλλων, να ζει και να συμπεριφέρεται με τρόπο που να μην τους προσβάλλει και να παρεμποδίζει τις ελευθερίες και την προσωπική τους ζωή (21)

Είναι εμφανές από τα παραπάνω παραδείγματα ότι η έννοια του σεβασμού δεν περιορίζεται σε γλωσσικές μορφές που υποδηλώνουν τυπικότητα και αρνητική ευγένεια (βλ. Brown and Levinson 1978/1987), όπως συνδέεται παραδοσιακά, αλλά περιλαμβάνει κυρίως στοιχεία προσέγγισης, αλληλεγγύης και θετικής ευγένειας.

Κάποιες πληροφορήτριες ανέφεραν επίσης ότι η ευγένεια είναι πρώτα απ' όλα αυτοσεβασμός και, στη συνέχεια, σεβασμός προς τους άλλους. Για παράδειγμα:

15. Η ευγένεια αποτελεί χαρακτηριστικό της κοινωνικής συμπεριφοράς, είναι ο τρόπος να δείξεις ότι **σέβεσαι πρώτα τον εαυτό σου** και μετά όλους τους υπόλοιπους ανθρώπους... (6)
16. Σεβασμός **τόσο στον εαυτό μου** όσο και στους άλλους (17)

Σεβασμός προς τον εαυτό σου σημαίνει «να ζεις και να συμπεριφέρεσαι με τρόπους που είναι σύμφωνοι με τα ηθικά πρότυπα και τις προσδοκίες σου» και «ένα άτομο με υψηλό αυτοσεβασμό αυτοδεσμεύεται να συμπεριφέρεται ηθικά και με σεβασμό προς τους άλλους και έχει κίνητρα για να κάνει το καλό» (Maysless and Scharf 2009: 284). Ο αυτοσεβασμός συνεπάγεται αμοιβαιότητα γιατί αν κάποιος πιστεύει ότι ενεργεί σύμφωνα με ηθικά πρότυπα, αισθάνεται ότι δικαιούται να αντιμετωπίζεται με τον ίδιο τρόπο. Κάποιες πληροφορήτριες ανέφεραν αυτή την αμοιβαιότητα στην ανταπόδοση του σεβασμού.

Εκτός από αυτή την ευρεία έννοια του σεβασμού, οι Maysless and Scharf (2009) εντοπίζουν επίσης και τον *εξαρτημένο σεβασμό* (contingent respect) που αποδίδεται σε ένα άτομο που έχει ή ενσωματώνει ορισμένες ιδιότητες, χαρακτηριστικά ή κύρος και περιλαμβάνει διάφορους τύπους, όπως ο σεβασμός για αυτόν που έχει κοινωνική ισχύ (δηλαδή τα άτομα που έχουν εξουσία), ο σεβασμός στον άνθρωπο που έχει ήθος και ακεραιότητα (π.χ., αξιόπιστος, αλτρουιστής) και ο σεβασμός για μια ορισμένη ικανότητα ή χαρακτηριστικό (π.χ., ένας διακεκριμένος επιστήμονας) (Maysless and Scharf 2009: 280-281). Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί εδώ ότι ο εξαρτημένος σεβασμός, δηλαδή, ο σεβασμός για όσους έχουν εξουσία ή κάποιο ηθικό ή αξιοθαύμαστο χαρακτηριστικό δεν αναφέρθηκε από τις πληροφορήτριες, με μόνη εξαίρεση το σεβασμό για τους μεγαλύτερους και τους ηλικιωμένους που αναφέρεται μεν αλλά από ελάχιστες πληροφορήτριες.

Έτσι φαίνεται ότι για τις πληροφορήτριες, η ευγένεια αφορά τον άνευ όρων σεβασμό, δηλαδή, το είδος του σεβασμού που αξίζουν όλα τα ανθρώπινα όντα. Με άλλα λόγια, η έννοια της ευγένειας φαίνεται να εμπεριέχει μια ηθική συνιστώσα και μια ανθρωπιστική οπτική. Αυτό πιθανότατα εξηγεί γιατί, για κάποιες πληροφορήτριες τουλάχιστον, η ευγένεια θεωρείται ως κάτι έμφυτο, ένα σταθερό χαρακτηριστικό, το οποίο προέρχεται από την ψυχή και όχι μια τυχαία εμφάνιση σε μια συγκεκριμένη διάδραση. Κατά συνέπεια, σπάνια συνδέεται με γλωσσικές μορφές (όπως ο πληθυντικός της τυπικότητας που θεωρείται επίκτητος) οι οποίες απευθύνονται συνήθως σε μη οικεία άτομα και εκείνους/ες που έχουν κοινωνική ισχύ.

Τον τελευταίο καιρό, αρκετοί μελετητές θεμάτων ευγένειας τονίζουν την αναγκαιότητα διερεύνησης της ηθικής διάστασης στην έννοια της ευγένειας. Εφόσον η ευγένεια είναι στην ουσία της μια πράξη αξιολόγησης, και η αξιολόγηση ενέχει το στοιχείο των ηθικών κανόνων (βλ. π.χ., Bargiela-Chiappini 2003, Haugh 2011, Kádár and Márquez Reiter 2015).

17. ... Η ευγένεια μπορεί να συνοψιστεί στους καλούς τρόπους και αποτελεί μεγαλείο ψυχής και εξαιρετικό δείγμα ηθικής (26)

4.2.2 Η έννοια της προσφοράς βοήθειας

Εκτός από το σεβασμό, σημαντικό χαρακτηριστικό της ευγένειας εμφανίζεται στα δεδομένα μας και η προσφορά βοήθειας. Αν και η ένδειξη σεβασμού και η παροχή βοήθειας δεν φαίνεται να συνδέονται, μια πιο προσεκτική ματιά αποκαλύπτει τη σχέση μεταξύ τους και αυτή είναι η ανθρωπιστική τους οπτική και πιο συγκεκριμένα, ο σεβασμός ως φροντίδα. Επιπλέον, παρόλο που, όπως προαναφέρθηκε, στην πραγματολογία, ο σεβασμός τείνει να συνδέεται με τη γλωσσική συμπεριφορά, ενώ η βοήθεια προς τους άλλους γίνεται κυρίως αντιληπτή ως μη γλωσσική πράξη, και ο σεβασμός μπορεί να πραγματοποιηθεί μη γλωσσικά, όπως με το να κάνεις καλό στους άλλους.

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, πιστεύω, ότι σε προηγούμενες έρευνες σχετικά με την αντίληψη της ευγένειας στα ελληνικά (Sifianou 1992, Sifianou and Tzanne 2010), η βοήθεια προς τους άλλους ελάχιστα αναφέρθηκε ρητά (π.χ., η έλλειψη ή η προσφορά εξυπηρέτησης σε επαγγελματικές συνδιαλλαγές), αλλά κυρίως έμμεσα, με πράξεις γενναιοδωρίας ή/και αλτρουισμού, για παράδειγμα, που καταγράφονται ως ενδεικτικές ευγένειας (Σηφιανού και Τζάννε 2012). Αντίθετα στα τρέχοντα δεδομένα, αρκετές πληροφορήτριες ανέφεραν ρητά την προσφορά βοήθειας ως ένδειξη ευγένειας, αντίληψη που εντοπίζεται και σε άλλες κοινωνικές ομάδες (π.χ., στα πολωνικά, Ogiertmann and Suszczynska 2011: 200). Έτσι φαίνεται ότι η προσφορά βοήθειας γενικότερα ή ειδικότερα όταν κάποιος χρειάζεται τη βοήθειά μας, χωρίς να περιμένει κανείς/μιά ανταλλάγματα, αποτελούν πτυχές της ευγένειας. «Ευγένεια είναι συνώνυμο της βοήθειας, της ανιδιοτελούς βοήθειας» (100), όπως αναφέρει μια πληροφορήτρια.

Αυτή η αύξηση στη ρητή απόδοση ευγένειας στην προσφορά βοήθειας (25%) ενδέχεται να απορρέει από την οικονομική κρίση που έχει φέρει στο επίκεντρο την αναγκαιότητα για κοινωνική αλληλεγγύη και αλληλοβοήθεια. Πράγματι, μια πληροφορήτρια το αναφέρει ρητά, λέγοντας ότι «παρά τα δικά μας προβλήματα θα πρέπει να απλώνουμε ένα 'χέρι βοήθειας' σε όσους έχουν ανάγκη και το αξίζουν», ενώ μια άλλη έδωσε ένα παράδειγμα ευγένειας λέγοντας ότι «οι άνθρωποι αλληλοβοηθούνται ειδικά αυτές τις μέρες που εκεί έξω υπάρχουν άνθρωποι που δεν έχουν ένα πιάτο φαγητό ή κάπου για να μείνουν» (48). Η σχετικά καινοφανής αυτή αντίληψη της ευγένειας ως βοήθειας είναι σημαντική γιατί πιθανότατα σηματοδοτεί ότι η ευγένεια δεν είναι μια στατική και αμετάβλητη έννοια. Με δεδομένη τη σημερινή οικονομική κατάσταση,

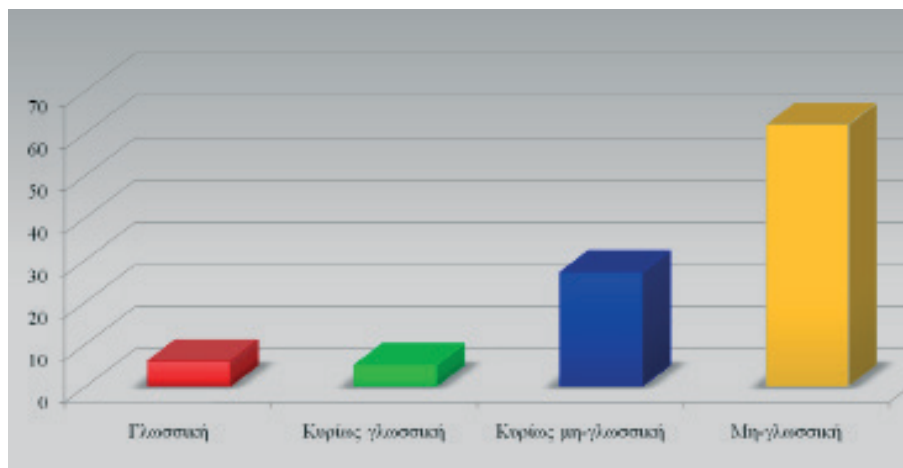
η έννοια της ευγένειας φαίνεται να έχει διευρυνθεί και να περιλαμβάνει τη βοήθεια προς τους άλλους.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι δύο από τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά στην αντίληψη της ευγένειας, δηλαδή ο σεβασμός και η προσφορά βοήθειας συνδέονται κυρίως με την αντίληψη του σεβασμού ως φροντίδας που ερμηνεύεται και ως παροχή βοήθειας (Langdon 2007: 473) και εκφράζεται κυρίως μη-γλωσσικά.

4.2.3 Η ευγένεια ως μη γλωσσικό φαινόμενο

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, στην πραγματικότητα, η έρευνα για την ευγένεια και την αγένεια έχει επικεντρωθεί σχεδόν αποκλειστικά στη γλωσσική παραγωγή (Brown and Levinson 1978/1987, Leech 1983, Spencer-Oatey 2000, Mills 2003, Watts 2003, μεταξύ άλλων), παρά το γεγονός ότι πολλοί ορισμοί περιλαμβάνουν τόσο τη γλωσσική όσο και τη μη γλωσσική συμπεριφορά. Για παράδειγμα, η Spencer-Oatey (2005: 97) αναφέρει ότι η ευγένεια και η αγένεια είναι μια αξιολόγηση που κάνουν οι άνθρωποι για γλωσσικές και μη-γλωσσικές συμπεριφορές. Όπως επίσης επισημαίνουν οι Kádár and Haugh (2013: 3), η ευγένεια εκδηλώνεται συχνά ως κοινωνική συμπεριφορά πέρα από τα όρια της γλώσσας αλλά και ο Eelen (2001: iv) κάνει ρητή αναφορά σε μη-γλωσσικές πτυχές της συμπεριφοράς που θα μπορούσαν να αξιολογηθούν ως ευγενικές ή αγενείς, όπως το να κοιτάζει κανείς επίμονα και παρατεταμένα έναν άγνωστο ή να χαιρετήσει με μια κίνηση του χεριού ή ένα νεύμα και όχι γλωσσικά. Ωστόσο, αυτή η μη-γλωσσική πτυχή της ευγένειας δεν έχει μελετηθεί, παρά το γεγονός ότι η ευγένεια είναι ένα γλωσσικό αλλά ταυτόχρονα και κοινωνικό φαινόμενο και ως εκ τούτου οι μη-γλωσσικές πτυχές της δεν θα πρέπει να αγνοούνται. Η απουσία παρόμοιων μελετών ίσως είναι απόρροια του γεγονότος ότι οι περισσότερες μελέτες αφορούν τα αγγλικά και επίσης αντλούν από τις κυρίαρχες μελέτες που είναι βασισμένες στα αγγλικά.

Κάποιες πληροφορήτριες αναφέρουν ότι ένα χαμόγελο, ένα ελαφρύ κτύπημα στον ώμο και μια αγκαλιά είναι πράξεις που υποδηλώνουν ευγένεια. Ειδικά δε το χαμόγελο και η καλή διάθεση γενικότερα αναφέρονται συχνά. Πιο συγκεκριμένα, όπως γίνεται εμφανές στο παρακάτω διάγραμμα, στα τρέχοντα δεδομένα το 62% των συμμετεχουσών θεωρεί την ευγένεια ως μη-γλωσσική συμπεριφορά, 27% ως κυρίως μη-γλωσσική, 5% ως κυρίως γλωσσική και μόνο το 6% την αντιλαμβάνονται ως ένα καθαρά γλωσσικό φαινόμενο.

Γράφημα 3 | Μορφές ευγένειας και αγένειας

Ας δούμε κάποια ενδεικτικά παραδείγματα:

18. Ευγένεια: τήρηση των τύπων, λέξεις όπως «ευχαριστώ», «παρακαλώ» και «συγγνώμη» δεν παραβλέπονται (37) – (Γλωσσική)
19. Να μιλάς σε κάποιον με τρόπο που να μην το κάνει να νοιώθει άβολα, με τρόπο που να του φτιάχνει τη διάθεση, να τον ηρεμεί και να του δημιουργεί ευχάριστα συναισθήματα (50) – (Κυρίως γλωσσική)
20. ... Μπορεί να είναι ένα χαμόγελο, ένα απαλό χτύπημα στον ώμο, μια αγκαλιά, μια εξυπηρετική πράξη, η παροχή βοήθειας γενικότερα... Είναι το «ευχαριστώ», το «παρακαλώ», το «καλημέρα», το «καλή συνέχεια»... Η ευγένεια μπορεί να είναι μέσα σε χιλιάδες πράξεις συμπαράστασης, κατανόησης, βοήθειας και αγάπης (5) – (Κυρίως μη-γλωσσική)
21. Ευγένεια είναι οι καλοί τρόποι και οι πράξεις που δείχνουν καλοσύνη προς το συνάνθρωπό σου (85) – (Μη-γλωσσική)
22. Η ευγένεια είναι πηγαία ανάγκη του ανθρώπου να δείξει ενδιαφέρον, να νοιαστεί για το συνάνθρωπό του είτε τον γνωρίζει είτε όχι και κατά συνέπεια να του συμπεριφερθεί με τρόπο ανάλογο με τα συναισθήματά του. Είναι μια ανιδιοτελής στάση ζωής που αποτελεί ανάγκη και δεν γίνεται επιτηδευμένα (53) – (Μη-γλωσσική)

Επομένως τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνουν τα ευρήματα από προηγούμενες έρευνες (Sifianou and Tzanne 2010: 670-671), οι οποίες έχουν δείξει ότι η ευγένεια τείνει να γίνεται αντιληπτή πολύ συχνότερα ως μη γλωσσική παρά ως γλωσσική συμπεριφορά. Όπως παρατηρεί και η Hirschon (2001: 31) για τα ελληνικά, η ευγένεια δεν είναι μόνο θέμα των λέξεων που χρησιμοποιούνται. Οι μη-γλωσσικές πράξεις παίζουν ένα πολύ σημαντικό ρόλο στην έκφραση της ευγένειας.

Από την παραπάνω συζήτηση προκύπτει ότι η ευγένεια δεν ταυτίζεται με τη διατήρηση της κοινωνικής απόστασης αλλά κυρίως με την έκφραση οικειότητας και αλληλεγγύης. Με άλλα λόγια, αντικατοπτρίζει τον συχνά αποδιδόμενο προσανατολισμό της ελληνικής κοινωνίας προς τη θετική ευγένεια (βλ. π.χ., Sifianou 1992, Pavlidou 1994, Makri-Tsilirakou 2001, Tzanne 2001, Economidou-Kogetsidis 2003). Μερικές πληροφορήτριες ανέφεραν ότι τα εν λόγω χαρακτηριστικά πρέπει να συνοδεύονται από «καλούς τρόπους», ενώ για κάποιες άλλες οι «καλοί τρόποι», είναι ένα προσωπείο που δεν υποδηλώνει κατ' ανάγκη έναν ευγενικό άνθρωπο. Για παράδειγμα:

23. ... Δεν είναι ευγένεια να ρωτάς κάποιον υποκριτικά «τι κάνεις; Καλά;» ενώ δεν ενδιαφέρεσαι κατά βάθος ... (34)
24. Η ευγένεια μπορεί φαινομενικά να σχετίζεται με τρόπους καλής συμπεριφοράς, αλλά επί της ουσίας είναι ευγένεια ψυχής, όπως λέμε, δηλαδή η ικανότητα να κατανοούμε τα συναισθήματα των άλλων, να βοηθούμε όσο το δυνατόν...(56)
25. Η ευγένεια αποτελεί χαρακτηριστικό της κοινωνικής μας συμπεριφοράς, είναι ο τρόπος να δείξεις ότι σέβεσαι πρώτα τον εαυτό σου και μετά τους υπόλοιπους ανθρώπους, είναι κάτι που είτε βγαίνει μέσα από την ψυχή σου, είτε αποτελεί μια τυπικότητα (6)

Ίσως έχει ενδιαφέρον να σημειωθεί εδώ η σχετικά πρόσφατη σύμφραση «αστική ευγένεια» που σηματοδοτεί αρνητικά τους επιφανειακούς γλωσσικούς τύπους ευγένειας που κατά κανόνα θεωρείται ότι δεν έχουν αντίστοιχο περιεχόμενο.

5. Δεδομένα από το Twitter

Για να διερευνήσω περαιτέρω το πώς γίνεται κατανοητή η έννοια της ευγένειας από μη γλωσσολόγους, και ειδικότερα να δω αν είναι εδραιωμένη η αντίληψη για τη μη-γλωσσική διάστασή της, συγκέντρωσα (με τη βοήθεια συναδέλφου) σχετικά μηνύμα-

τα στα ελληνικά από το Twitter, μέσω της νέας εξελιγμένης μηχανής αναζήτησης που διαθέτει. Ψάχνοντας για τις εμφανίσεις της λέξης-κλειδί «ευγένεια» μέσα στα μηνύματα ή στις ετικέτες (# hashtags), συγκεντρώσαμε ένα σώμα (TC-GP) που αποτελείται από 345.000 λέξεις και 19.550 μηνύματα που αναρτήθηκαν από Έλληνες χρήστες του Twitter από το Φεβρουάριο του 2009 έως τον Φεβρουάριο του 2015.⁴ Η αναζήτηση των σχετικών tweets στη βάση δεδομένων του Twitter, δεν έγινε μόνο μηχανικά και έτσι αποκλείστηκαν μηνύματα με άσχετο περιεχόμενο, όμοια ή πολύ παρόμοια μηνύματα, αλλά και αυτοματοποιημένα μηνύματα που αποστέλλονται από μη προσωπικούς λογαριασμούς (όπως οργανισμούς).

Το σώμα (TC-GP) αναπτύχθηκε ως μέρος μιας ευρύτερης έρευνας και περιέχει τα tweets που αναφέρουν ρητά τη λέξη «ευγένεια» μαζί με άλλα μεταδεδομένα, όπως το όνομα χρήστη/τριας, την ώρα και την ημερομηνία και την πράξη (π.χ., απάντηση (@), προώθηση (RT), αγαπημένο). Για τους σκοπούς της συγκεκριμένης μελέτης, επεξεργαστήκαμε το σώμα κειμένων (TC-GP) με το Sketchengine (<http://www.sketchengine.co.uk>), ένα εξελιγμένο εργαλείο που προσφέρει τη δυνατότητα αναζήτησης σε σώματα κειμένων. Με αυτόν τον τρόπο, απομονώσαμε 195 tweets που περιείχαν τις φράσεις-κλειδιά «η ευγένεια είναι / δεν είναι» σε μια πρώτη προσπάθεια να καταγράψουμε ορισμένες απόψεις για το τι σημαίνει ευγένεια για τους/τις χρήστες/τριες.

5.1. Ανάλυση των δεδομένων

Τα δεδομένα αυτά έχουν ενδιαφέρον γιατί με μια πρώτη ματιά επιβεβαιώνουν προηγούμενα ευρήματα ότι η ευγένεια στα ελληνικά γίνεται αντιληπτή ως κάτι πολύ ευρύ. Υπάρχουν διαμετρικά αντίθετες απόψεις σχετικά με το τι είναι ευγένεια. Σε κάποια μηνύματα η ευγένεια θεωρείται ως κάτι θετικό ή πολύ θετικό, ενώ σε κάποια άλλα ως κάτι το αρνητικό (βλ. Watts, 2003: 1, 2). Για παράδειγμα, για ορισμένους, η ευγένεια αποτελεί έμφυτη αρετή που πηγάζει από την καρδιά. Αν καταβάλλεται προσπάθεια, η προσπάθεια αυτή είναι εμφανής (49),⁵ και τότε έχουμε προσποιητή ευγένεια, η οποία είναι χειρότερη και από την ίδια την αγένεια (91). Η ευγένεια μπορεί να αποτελεί τη μεγαλύτερη ένδειξη ειλικρίνειας (65) ενώ η ειλικρίνεια χωρίς ευγένεια είναι κάτι περισσότερο από αγένεια (161). Επίσης η ευγένεια είναι η πιο ανεκτή μορφή υποκρισίας (15,

4 Η επιλογή του χρονικού διαστήματος έγινε με στόχο τη διερεύνηση πιθανών επιδράσεων της οικονομικής κρίσης σε αλλαγές στην αντίληψη της ευγένειας.

5 Οι αριθμοί στο τέλος των παραδειγμάτων παραπέμπουν στον αύξοντα αριθμό της ανάρτησης στο σώμα κειμένων.

26, 37, 83). Η διττή αυτή αντίληψη της ευγένειας ως ένδειξης καλλιέργειας, σεβασμού προς τα συναισθήματα των άλλων, λεπτότητας και καλοσύνης αλλά και υπεροψίας και υποκρισίας εμφανίζεται σε πολλές κοινωνικές ομάδες (βλ. π.χ., Watts, 1992 για την Αγγλία, Blum-Kulka 1992 για το Ισραήλ και Bolívar 2008 για τη Βενεζουέλα). Ο Watts (1992) αποδίδει την αντίληψη της ευγένειας ως κάτι αρνητικό στην ιστορική εξέλιξη της έννοιας. Ο Watts αναφέρεται βέβαια στην αγγλική γλώσσα, αλλά είναι γεγονός ότι γενικότερα ο όρος 'ευγένεια' παραπέμπει σε καλλιέργεια και πολιτισμό και κατ' επέκταση σε κοινωνικο-οικονομική ισχύ με αποτέλεσμα να περιθωριοποιεί κάποιες κοινωνικές ομάδες που δεν εντάσσονται σε αυτό το πλαίσιο. Η διτότητα αυτή είναι εμφανής στο διαχωρισμό που κάνουν κάποιοι/ες μεταξύ «ευγένειας της ψυχής» και «ευγένειας των τρόπων», όπου κατά κανόνα η πρώτη αποτελεί την πραγματική και ειλικρινή ευγένεια ενώ η δεύτερη θεωρείται ως η επιφανειακή, επίπλαστη και ανειλικρινής μορφή της.

Αυτή η ποικιλία που αναδύθηκε για το τι γίνεται αντιληπτό ως ευγένεια ενδέχεται να αντανakλά διαφορετικές προσωπικές αντιλήψεις (Watts 2003: 2), αλλά και χαρακτηριστικά αυτού του είδους της ηλεκτρονικής επικοινωνίας, τα οποία περιλαμβάνουν τους τρόπους με τους οποίους ο/η χρήστης/τρια μπορεί να αξιοποιήσει τους διαθέσιμους πόρους της τεχνολογίας. Όπως επισημαίνει ο Androutsopoulos (2013, 2014) αυτοί περιλαμβάνουν (α) τη διαμεσολάβηση της γραπτής επικοινωνίας από τις ψηφιακές τεχνολογίες, (β) την πρόσβαση σε πόρους του διαδικτύου και (γ) τον προσανατολισμό προς ένα δικτυωμένο κοινό (networked audience). Εδώ θα μπορούσε να προσθέσει κανείς και ως τέταρτη κατηγορία το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του περιορισμένου χώρου στο συγκεκριμένο κοινωνικό δίκτυο (Twitter).

5.1.1 Διαμεσολάβηση της γραπτής επικοινωνίας από τις ψηφιακές τεχνολογίες

Όντας μια «υβριδική» μορφή μεταξύ γραπτού και προφορικού λόγου (βλ. π.χ., Georgakopoulou 1997, Cameron 2001), η επικοινωνία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης συνδυάζει χαρακτηριστικά του προφορικού λόγου αλλά σε γραπτή μορφή (Maíz-Arévalo and García-Gómez 2013) και συνεπώς ενώ «δεν είναι ούτε γραπτός ούτε προφορικός λόγος, είναι ταυτόχρονα και τα δύο» (Baym 2010: 64). Το Twitter δεν αποτελεί εξαίρεση εφόσον πολλά tweets «μοιάζουν με προφορική επικοινωνία σε στυλ και τονικότητα» (Tufekci 2011, Schmidt 2014: 9) ενώ είναι μεν σύντομα αλλά γραπτά κείμενα. Η φυσική απουσία συνομιλητή/τριας και, κατά συνέπεια, παραγλωσσικών στοιχείων οδηγεί σε μεγαλύτερη εκμετάλλευσης στοιχείων του γραπτού λόγου (Georgakopoulou 1997, Androutsopoulos 2013). Περιληπτικά, στα δεδομένα μας χρησιμοποιούνται βρα-

χυγραφίες και συναιρέσεις κοινών λέξεων που μιμούνται τον προφορικό λόγο (π.χ., νάναι αντί να είναι) ή για εξοικονόμηση χώρου και χρόνου (π.χ., κ ή κι αντί για και). Για την έκφραση συναισθημάτων ή εκφράσεων του προσώπου, οι χρήστες/τριες χρησιμοποιούν emoticons ή smiley faces με τη χρήση χαρακτήρων ASCII (π.χ., ☺, :-), :p/, o:/). Για τον ίδιο σκοπό χρησιμοποιούνται αρκετά συχνά μέχρι τρία (και σπάνια τέσσερα) θαυμαστικά όπως επίσης και τρία (σπάνια τέσσερα) χα. Πιθανότατα εξαιτίας της ταχύτητας, οι αναρτήσεις περιέχουν ορθογραφικά λάθη τα οποία λόγω εξοικονόμησης χρόνου οι χρήστες/τριες δεν επανέρχονται να διορθώσουν. Όλα αυτά δεν υποδηλώνουν γλωσσική ένδεια σε σχέση με τον γραπτό ή τον προφορικό λόγο αλλά τη διαφορετική φύση του μέσου αλλά και την ικανότητα των χρηστών/τριών να προσαρμόζουν το μέσον στις ανάγκες τους και να εκφράζονται δημιουργικά (Herring 2003, Baym 2010).

5.1.2 Πρόσβαση σε πόρους του διαδικτύου

Σημαντικό όμως στοιχείο για την παρούσα μελέτη είναι η άμεση πρόσβαση των χρηστών/τριών στο διαδίκτυο. Όπως είναι γνωστό, η επικοινωνία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επιτρέπει την άμεση πρόσβαση σε διάφορους διαθέσιμους πόρους τους οποίους οι χρήστες εξερευνούν, οικειοποιούνται και αναπλαισιώνουν (Androutsopoulos 2013: 5). Μερικοί/ές χρήστες/τριες, τουλάχιστον, φαίνεται να επεξεργάζονται τις αναρτήσεις τους αντλώντας από τις γνώσεις τους ή πιθανότατα από πηγές του διαδικτύου για σχετικά θέματα. Για παράδειγμα, μια αναζήτηση στο Google για τον ορισμό «η ευγένεια είναι πολιτισμός» επέστρεψε 61 αποτελέσματα και για τον ορισμό «η ευγένεια είναι οργανωμένη αδιαφορία» 573 αποτελέσματα. Επίσης τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης διευκολύνουν την κυκλοφορία αφορισμών, ρητών και κλισέ που διακινούνται αρκετά εύκολα. Για παράδειγμα, για κάποιους, «η ευγένεια είναι τόσο σπάνια σήμερα που κάποιοι την μπερδεύουν με το φλερτ» (70, 132), άποψη που έχει συζητηθεί τελευταία σε διάφορα blogs, ή το κλισέ «η ευγένεια είναι το παν» (39, 51) για το οποίο μια αναζήτηση στο Google επέστρεψε 426 αποτελέσματα. Για κάποιο χρήστη «η ευγένεια είναι από τους πιο όμορφους ανθούς της αγάπης» (110), η οποία βρέθηκε σε διάφορες ιστοσελίδες θρησκευτικού περιεχομένου. Παραφράζοντας ένα απόφθεγμα για την καλοσύνη, που αποδίδεται στον Μαρκ Τουέιν σε διάφορες ιστοσελίδες, δύο χρήστες αναφέρουν ότι η ευγένεια είναι η γλώσσα που οι κωφοί μπορούν να ακούσουν και οι τυφλοί μπορούν να δουν (1, 46). Στις περιπτώσεις αυτές δεν είναι σαφές αν γίνεται αντιγραφή και επικύρωση (Androutsopoulos 2013: 5) ή απλή οικειοποίηση των παραθεμάτων.

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον το γεγονός ότι μερικοί χρήστες αναφέρουν την πηγή τους, όπως για παράδειγμα «η ευγένεια είναι το κομψό ένδυμα της αδιαφορίας» (69), που αποδίδεται στη γνωστή ποιήτρια Κατερίνα Αγγελάκη-Rouke. Για κάποιους άλλους, «η ευγένεια είναι η πιο ανεκτή μορφή υποκρισίας» (15, 26, 37, 83), η οποία αποδίδεται σε διάφορες πηγές ή αναφέρεται χωρίς να προσδιορίζεται η πηγή, ή «η ευγένεια είναι όπως το καθαρό χρυσάφι, που δεν σκουριάζει ποτέ» (121), που αποδίδεται στον Μαρκ Τουέν και «η ευγένεια δεν είναι μόνο μια πράξη. Ευγένεια είναι η συνήθεια» (186), που αποδίδεται στον Αριστοτέλη. Παρόμοια παραδείγματα θέτουν σε αμφισβήτηση την αυθεντικότητα των απόψεων που εκφράζονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις σχετικές απαντήσεις στα ερωτηματολόγια. Επίσης επιβεβαιώνουν τη θέση της Johnstone (2008: 159) ότι ο γραπτός λόγος είναι πολυφωνικός εφόσον πάντοτε δανειζόμαστε εν μέρει και οικειοποιούμαστε απόψεις άλλων καθώς και τους τρόπους έκφρασης τους. Ανεξάρτητα από το εάν παρέχεται η πηγή, οι χρήστες/τριες φαίνεται να στοχεύουν στην κατασκευή μιας ταυτότητας ενός καλλιεργημένου χρήστη που γνωρίζει και παραθέτει σοβαρές και συχνά πνευματώδεις απόψεις σε μια πιθανή προσπάθεια της θετικής αυτο-παρουσίασης. Όμως η αναφορά της πηγής, ειδικά όταν παραπέμπει σε πολύ γνωστά πρόσωπα, όπως ο Μαρκ Τουέν και ο Αριστοτέλης προσθέτει στη θετική αυτοπαρουσίαση γιατί ο/η χρήστης/τρια παρουσιάζεται όχι μόνο μορφωμένος αλλά και πιθανότατα γνώστης της σημασίας της λογοκλοπής.

5.1.3 Προσανατολισμός προς ένα δικτυωμένο κοινό (*networked audience*)

Στην καθημερινή επικοινωνία, οι άνθρωποι έχουν διαφορετικά είδη σχέσεων με διαφορετικούς ανθρώπους σε διαφορετικά περιβάλλοντα και αυτό επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούν τη γλώσσα. Ειδικά στο Twitter, όπου οι χρήστες/τριες έχουν «οπαδούς» και όχι «επαφές» ή «φίλους», όπως σε άλλα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook, οι χρήστες/τριες απευθύνονται σε ένα συνήθως ευρύ και ανομοιογενές κοινό ως ακροατήριο/αναγνώστες/τριες για κάθε ανάρτηση. Αυτό δημιουργεί αυτό που έχει ονομαστεί «κατάρρευση περιβάλλοντος» (*context collapse*, Marwick and boyd 2010), το οποίο επηρεάζει με πολλούς τρόπους το ύφος της επικοινωνίας (Halavais, 2014: 31). Η ταυτόχρονη αυτο-παρουσίαση σε διαφορετικές ομάδες ανθρώπων που αποτελούν ένα δικτυωμένο κοινό μπορεί να είναι μεγάλη πρόκληση για τον/την χρήστη/τρια. Κατά συνέπεια, αντλώντας από πηγές του διαδικτύου και πολύ γνωστά πρόσωπα, ο/η χρήστης/τρια μπορεί να αντιμετωπίσει την πρόκληση με μεγαλύτερη ασφάλεια και ταυτόχρονα να προσελκύσει οπαδούς.

5.1.4 Περιορισμένος χώρος

Ωστόσο, αυτό που είναι βασικό διαφοροποιητικό του Twitter σε σχέση με άλλα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι το όριο των 140 χαρακτήρων ανά «τιτίβισμα» που υποχρεώνει τους/τις χρήστες/τριες «να είναι δημιουργικοί με τη χρήση του χώρου τους» (Halavais 2014: 31) αλλά κυρίως σύντομοι. Κατά συνέπεια αρκετά παραδείγματα είναι σύντομα, όπως «η ευγένεια είναι πολιτισμός» (74) και «η ευγένεια είναι οργανωμένη αδιαφορία» (42). Επομένως θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι αυτή είναι η πιο σημαντική πτυχή της ευγένειας για τον/την συγκεκριμένο/η χρήστη/τρια ή αυτό που του/της έρχεται πρώτα στο μυαλό. Αυτό όμως είναι μάλλον ανεπαρκής εξήγηση γιατί σε ορισμένες περιπτώσεις, τα τιτίβισματα μπορεί να γράφονται βιαστικά και να εντάσσονται σε άλλες υπό εξέλιξη δραστηριότητες αλλά σε άλλες περιπτώσεις ενδέχεται να υπάρχει συνειδητή επεξεργασία για το τι θέλει κάποιος να αναρτήσει (Zappavigna 2012: 28).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι χρήστες/τριες φαίνεται να αντλούν συστηματικά από πηγές του διαδικτύου με ή χωρίς παράθεση της πηγής τους ακόμα και για τους πολύ σύντομους ορισμούς, όπως αυτούς που αναφέρθηκαν παραπάνω. Φαίνεται επίσης ότι αρκετοί/ές χρήστες/τριες είναι δημιουργικοί με τη χρήση του περιορισμένου χώρου που τους διατίθεται. Κάποιοι/ες χρήστες/τριες χρησιμοποιούν μεταφορές, όπως «η ευγένεια είναι ο δύσκολος δρόμος» (12), «η ευγένεια είναι ένα πολύ δυνατό όπλο» (86) και η «ευγένεια είναι η βαζελίνη της κοινωνικής επαφής» (61).⁶ Άλλοι χρησιμοποιούν παρομοιώσεις όπως «σήμερα η ευγένεια είναι τόσο σπάνια όσο η ... τρούφα στα βουνά» (72) και «η ευγένεια είναι σαν τον μπάφο, πρέπει να κυκλοφορεί...» (127). Όπως είναι γνωστό, η λειτουργία των μεταφορών είναι τουλάχιστον διττή (βλ. π.χ., Gibbs 1994, Kövecses 2002). Συνήθως επιτρέπουν την κατανόηση αφηρημένων εννοιών ή σύνθετων θεμάτων και συχνά οδηγούν στη δημιουργία ζωντανών αναπαραστάσεων. Ενώ οι μεταφορές δεν σηματοδοτούνται με κάποιο συμβατικό γλωσσικό στοιχείο, οι παρομοιώσεις σηματοδοτούν σαφώς το πώς το κοινό θα πρέπει να ερμηνεύσει μια συγκεκριμένη έκφραση με τη χρήση γλωσσικών στοιχείων, όπως το *σαν* και το *όπως*. Επομένως, απόψεις που περιέχουν τέτοια στοιχεία είναι πιο προσιτές, ευκολομνημόνευτες και, ενδεχομένως, πιο παραστατικές.

6 Έχει ενδιαφέρον να σημειώσουμε εδώ ότι ενώ η αναζήτηση στο Google για το η «ευγένεια είναι η βαζελίνη της κοινωνικής επαφής» δεν έφερε αποτελέσματα, εμφανίστηκε ως κεφαλίδα σε κάποιο ιστολόγιο, η μορφή «η υποκρισία είναι η βαζελίνη της κοινωνικής επαφής» με προφανή τη σχέση μεταξύ των δύο.

Παρόμοια είναι και η λειτουργία του χιούμορ και των αστεϊσμών τα οποία επιπροσθέτως, επειδή χρησιμοποιούνται μεταξύ γνωστών/φίλων, συμβάλλουν στη διατήρηση ή/και στην ανάπτυξη εμπλοκής και αλληλεγγύης. Στα χιουμοριστικά παραδείγματα στα δεδομένα μας περιλαμβάνονται «η ευγένεια είναι η νέα γάτα του Schrödinger» (100), «η ευγένεια είναι η άλλη μισή αρχοντιά» (78) και «η ευγένεια είναι το ήμισυ του παντός, η καθαριότητα μας τελείωσε» (135). Το δεύτερο παράδειγμα αποτελεί χιουμοριστική διακειμενική αναφορά στην πολύ γνωστή παροιμία «η καθαριότητα είναι μισή αρχοντιά». Το τρίτο φαίνεται να αποτελεί διπλή διακειμενική αναφορά αρχικά στην παροιμία «η αρχή είναι το ήμισυ του παντός» και στη συνέχεια στην παραλλαγμένη της μορφή «η καθαριότητα είναι το ήμισυ του παντός». Δεδομένου του περιορισμού των χαρακτήρων στο Twitter, το χιούμορ περιορίζεται σε αναφορές που υποτίθεται ότι είναι κοινές και επομένως κατανοητές για τη συγκεκριμένη κοινότητα (Zappavigna 2012: 152). Η Papacharissi (2012) εντοπίζει επίσης το χιούμορ ως κυρίαρχη παραστατική στρατηγική στα δεδομένα της (Papacharissi 2012: 1998) και περαιτέρω ερμηνεύει τη χρήση του ως αποτέλεσμα του περιορισμένου χώρου για αυτο-παρουσίαση. Κατά συνέπεια, οι χρήστες/τριες αντιμετωπίζουν τον περιορισμό στην έκφραση με ευφάνταστες στρατηγικές που περιλαμβάνουν και το χιούμορ. Με την ανάρτηση ελκυστικών και διασκεδαστικών μηνυμάτων, οι χρήστες/τριες πιθανότατα στοχεύουν στο να εντυπωσιάσουν και να προσελκύσουν οπαδούς των οποίων ο αριθμός εμφανίζεται στη σελίδα του προφίλ του/της χρήστη/τριας.⁷

Είναι επίσης ενδιαφέρον το γεγονός ότι, κάποιες αναρτήσεις περιέχουν αρνητικούς ορισμούς, όπως «ευγένεια δεν είναι η χρήση μη υβριστικών λέξεων» (172) και «η ευγένεια δεν είναι συνυφασμένη με θεατρικές κινήσεις» (192), μια μορφή διακειμενικότητας μέσω άρνησης, όπου οι ομιλητές/τριες τοποθετούν τους εαυτούς τους έξω από τα λόγια τους, τα οποία αποδίδουν σε άλλους (Johnstone 2008: 165). Τέτοιες περιπτώσεις φέρνουν στο μυαλό, τη διάκριση της Bucholtz (1999) μεταξύ θετικών και αρνητικών πρακτικών κατασκευής ταυτότητας ή πρακτικών σύνδεσης και αποσύνδεσης, αντίστοιχα (Kádár and Haugh 2013: 238), οι οποίες είτε κατασκευάζουν επιλέξιμες ταυτότητες ή δηλώνουν αποστασιοποίηση από απορριπτές ταυτότητες.

Κάποια μηνύματα δεν περιέχουν ορισμούς, αλλά συγκεκριμένα παραδείγματα, όπως «ευγένεια είναι να σου χαρίζει τσίχλες ο περιπτεράς επειδή πήγες μέχρι το αυτοκίνητο για να του φέρεις ψιλά!» (90). Μερικά από αυτά τα παραδείγματα αφορούν ειδικά το

⁷ Μάλιστα μας προκάλεσε ιδιαίτερα μεγάλη έκπληξη όταν σε κάποιο σάιτ εντοπίσαμε έναν κατάλογο με σχεδόν 600 αποφθέγματα («Ρήσεις σοφών για να κάνετε τους έξυπνους σε facebook, twitter»), η παράθεση των οποίων έχει ρητό στόχο τον εντυπωσιασμό στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Twitter, όπως «ευγένεια είναι να σου γράφω ‘χαχαχαχα’ με άπειρα θαυμαστικά, ενώ στην πραγματικότητα είμαι ανέκφραστη και δεν έχω διαβάσει καν τι γράφεις» (54) που παρουσιάζει μια αρνητική θέση για το τι ο/η συγκεκριμένος/η χρήστης/τρια αντιλαμβάνεται ως ευγένεια. Μερικές αναρτήσεις εμπεριέχουν αρνητικά παραδείγματα, όπως η «ευγένεια είναι να κάνεις δώρο μπουφάν στο γεματούλη φίλο σου να ναι 3 νούμερα πιο μικρό κ να του λες ‘αν χάσεις καμιά 10αρια kg θα σου κάνει’» (16).

Αυτό που αξίζει να σημειωθεί και ταυτίζεται σε μεγάλο βαθμό με τις απαντήσεις στα ερωτηματολόγια είναι ότι ελάχιστα μηνύματα κάνουν αναφορά σε γλωσσικά στοιχεία. Σε αυτά που αναφέρονται συγκαταλέγονται το «ευχαριστώ» (21, 50, 94) και το «καλημέρα» (105, 136) ως δείκτες ευγένειας. Φαίνεται δηλαδή ότι και σ’ αυτά τα δεδομένα η ευγένεια ελάχιστα ταυτίζεται με τον γλωσσικό κώδικα, η ευγένεια δεν είναι μόνο λεκτική υπόθεση (71), όπως αναφέρει ένας/μία χρήστης/τρια.

Αυτά είναι μόνο μερικά παραδείγματα από τη μεγάλη ποικιλία των αντικρουόμενων απόψεων που εκφράζονται ως προς το τι γίνεται αντιληπτό ως ευγένεια από χρήστες/τριες του Twitter. Η έρευνα είχε αρχικά σχεδιαστεί για να εντοπίσει αυθόρμητες απόψεις για το πώς γίνεται αντιληπτή η ευγένεια με δεδομένα από μια πηγή φυσικού λόγου και να συγκρίνει τα αποτελέσματα με εκείνα που προέρχονται από προηγούμενες έρευνες βασισμένες σε ερωτηματολόγια. Κατά την επεξεργασία των δεδομένων, έγινε σαφές ότι χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου μέσου είχαν σημαντική επιρροή στο περιεχόμενο αυτών των μηνυμάτων (Herring 2007). Εδώ φαίνεται σαφέστερα ότι πολλές αναρτήσεις ίσως στοχεύουν σε θετική αυτο-παρουσίαση προς ένα ευρύ, φανταστικό και κατασκευασμένο κοινό (Marwick and boyd 2011: 3).

Όπως υποστηρίζουν οι Bou-Franch and Garcés-Conejos Blitvich (2014: 1), καινούργιες και εξελισσόμενες κοινωνικές πρακτικές αναδύονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και ο τρόπος χρήσης της γλώσσας εμπεριέχει ενδείκτες της κοινωνικής ταυτότητας που μερικές φορές κατασκευάζεται συνειδητά και στρατηγικά και άλλες φορές είναι απόρροια συνήθειας (Johnstone 2008: 151, 152). Οι χρήστες/τριες του Twitter ατομικά ή και σε ομάδες έχουν συγκεκριμένους στόχους που είναι στρατηγικοί ή τυχαίοι ή ένας δυναμικός συνδυασμός των δύο (Puschmann and Burgess, 2014: 47). Παρόμοιες πιθανότατα συνειδητές στρατηγικές εξυπηρετούν διάφορους σκοπούς και η αυτο-παρουσίαση είναι μια από αυτές.

6. Συμπερασματικά

Παλιότερες και νεότερες έρευνες μέσω ερωτηματολογίων για το πώς γίνεται αντιληπτή η έννοια της ευγένειας στα ελληνικά συγκλίνουν στο ότι πρόκειται για μια ευρεία και αφηρημένη έννοια που περιλαμβάνει μια ανθρωπιστική και ηθική διάσταση και πραγματώνεται κυρίως εξωγλωσσικά. Με άλλα λόγια, κατά κανόνα δεν ταυτίζεται με γλωσσικά στοιχεία που θεωρείται ότι εκφράζουν ευγένεια αλλά κυρίως με πράξεις που υποδηλώνουν καλοσύνη, αλληλεγγύη και «άνευ όρων σεβασμό». Τα ευρήματα αυτά ενισχύουν θέσεις για την αναγκαιότητα μελέτης της ηθικής διάστασης στις αξιολογήσεις της ευγένειας (βλ. πχ., Haugh 2011) και σηματοδοτούν την αναγκαιότητα περαιτέρω μελέτης της μη-γλωσσικής της διάστασης. Επίσης κοινό εύρημα στις παλιότερες και τις νεότερες έρευνες είναι ότι η ευγένεια δεν θεωρείται πάντα ως κάτι θετικό αλλά έχει και αρνητικές πτυχές οι οποίες απορρέουν κυρίως από την έλλειψη ειλικρίνειας που αποδίδεται κυρίως στους γλωσσικούς τύπους και είναι κατά συνέπεια η προσποιητή και επιφανειακή μορφή της.

Οι αλληλοσυνδεόμενες διαφορές που προέκυψαν στις πιο πρόσφατες σε σχέση με τις παλιότερες έρευνες είναι η στενότερη σχέση ευγένειας και σεβασμού, η ευρύτητα με την οποία γίνεται αντιληπτός ο σεβασμός και η παροχή βοήθειας ως ένδειξη ευγένειας. Έχει, πιστεύουμε, ιδιαίτερο ενδιαφέρον ότι και ο σεβασμός δεν περιορίζεται σε γλωσσικές μορφές που προορίζονται κυρίως για ανωτέρους αλλά γίνεται αντιληπτός από μια ευρεία οπτική, ως «άνευ όρων σεβασμός» που τον αξίζουν όλα τα ανθρώπινα όντα ανεξάρτητα από καταγωγή, επίπεδο μόρφωσης, κοινωνική θέση, κλπ. Σε αυτή την ευρεία οπτική εντάσσεται και η σχέση ευγένειας και παροχής βοήθειας. Η συστηματική αναφορά στην παροχή βοήθειας ως ένδειξη ευγένειας ενδέχεται να απορρέει από την οικονομική κρίση και την ανάδειξη της αναγκαιότητας για κοινωνική αλληλεγγύη. Όμως και η έννοια του σεβασμού εμφανίζεται να ανακτά ιδιαίτερη θέση και συχνότητα γεγονός που ίσως έχει να κάνει με την αυξανόμενη εθνική και κοινωνική ανομοιογένεια των πληθυσμών εξασφαλίζοντας ένα μίνιμουμ κοινό παρονομαστή για καλές ανθρώπινες σχέσεις (Reich, Schirmer and Hamann 2009: 3). Οι διαφορές αυτές που προέκυψαν στα νεότερα δεδομένα είναι σημαντικές γιατί υποδηλώνουν με σαφήνεια ότι η έννοια της ευγένειας δεν είναι κάτι στατικό και αμετάβλητο αλλά κάτι που μεταβάλλεται και προσαρμόζεται στα κοινωνικά δεδομένα.

Η σύγκριση των αποτελεσμάτων αυτών με τα δεδομένα από το Twitter και εμφανίζει ομοιότητες και διαφορές. Η κύρια ομοιότητα είναι ότι η ευγένεια γίνεται αντιληπτή κυρίως ως ευρεία και αφηρημένη έννοια με θετικές και αρνητικές εκφάνσεις που

πραγματώνεται κατά κανόνα μη-γλωσσικά. Η βασική διαφορά τους έγκειται στις διευκολύνσεις που προσφέρουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προσφέροντας τη δυνατότητα στους/στις χρήστες/τριες να διεκδικήσουν κύρος και αυθεντία από ένα ευρύ και απροσδιόριστο κοινό. Ωστόσο, όπως υποστηρίζει η Hirschon (2001: 17), «φαινομενικά άσχετα φαινόμενα μπορεί να θεωρηθεί ότι σχετίζονται αν ερμηνευτούν ολιστικά στο συνολικό κοινωνικο-πολιτισμικό τους πλαίσιο», προσθέτοντας περαιτέρω ότι η γλωσσική συμπεριφορά και το επικοινωνιακό στυλ είναι δυνατόν να ερμηνευθούν με αναφορά σε βασικές κοινωνικές αξίες (Hirschon 2001: 18, 19). Η Koutsantoni (2005) υποστηρίζει ότι η «αυθεντία» είναι μια τέτοια αξία που αντανakλάται στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο μέχρι πρόσφατα ευνοούσε τη θεωρητική παρά την πρακτική κατάρτιση. Έτσι, οι απόψεις που παρουσιάζονται στα δεδομένα από το Twitter ενδέχεται να μην αντικατοπτρίζουν μόνο τις διευκολύνσεις του συγκεκριμένου μέσου, αλλά και άλλες ευρύτερες κοινωνικές αξίες.

Βιβλιογραφία

- Androutsopoulos, Jannis. 2013. "Networked Multilingualism: Some Language Practices on Facebook and Their Implications." DOI: 10.1177/1367006913489198
- Androutsopoulos, Jannis. 2014. "Moments of Sharing: Entextualization and Linguistic Repertoires in Social Networking." *Journal of Pragmatics* 73:4–18.
- Bargiela-Chiappini, Francesca. 2003. "Face and Politeness: New (Insights) for Old (Concepts)." *Journal of Pragmatics* 35: 1453–1469.
- Baym, Nancy K. 2010. *Personal Connections in the Digital Age*. Cambridge: Polity Press.
- Blum-Kulka, Shoshana. 1992. "The Metapragmatics of Politeness in Israeli Society." Στο Richard Watts, Sachiko Ide, and Konrad Ehlich (επιμ.), *Politeness in Language: Studies in its History, Theory and Practice*, 255–280. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Bolívar, Adriana. 2008. "Perceptions of (Im)Politeness in Venezuelan Spanish: The Role of Evaluation in Interaction." *Pragmatics* 18(4):611–633.
- Bou-Franch, Patricia, and Pilar Garcés-Conejos Blitvich. 2014. "Conflict Management in Massive Polylogues: A Case Study from YouTube."

Journal of Pragmatics 73:19–36.

- Brown, Penelope, and Stephen Levinson. 1978. “Universals in Language Usage: Politeness Phenomena.” Στο Esther Goody (επιμ.), *Questions and Politeness: Strategies in Social Interaction*, 56–289. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown, Penelope, and Stephen Levinson. 1987. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bucholtz, Mary. 1999. “‘Why be normal?’: Language and Identity Practices in a Community of Nerd Girls.” *Language in Society* 28:203–223.
- Cameron, Deborah. 2001. *Working with Spoken Discourse*. London: Sage.
- Culpeper, Jonathan. 2008. “Reflections on Impoliteness, Relational Work and Power.” Στο Derek Bousfield, and Miriam A. Locher (επιμ.), *Impoliteness in Language: Studies on its Interplay with Power in Theory and Practice*, 17–44. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Economidou-Kogetsidis, Maria. 2003. “Requesting Strategies and Cross-cultural Pragmatics: Greek and English.” PhD diss., University of Nottingham.
- Eelen, Gino. 2001. *A Critique of Politeness Theories*. Manchester: St. Jerome.
- Fukushima, Saeko. 2013. “Evaluation of (Im)Politeness: A Comparative Study among Japanese Students, Japanese Parents and American Students on Evaluation of Attentiveness.” *Pragmatics* 23(2):275–299.
- Georgakopoulou, Alexandra. 1997. “Self-presentation and Interactional Alliances in E-mail Discourse: The Style- and Code-Switches of Greek Messages.” *International Journal of Applied Linguistics* 7(2):141–164.
- Gibbs, Raymond W. Jr. 1994. *The Poetics of Mind. Figurative Thought, Language, and Understanding*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Halavais, Alexander. 2014. “Structure of Twitter: Social and Technical.” Στο Katrin Weller, Axel Bruns, Jean Burgess, Merja Mahrt, and Cornelius Puschmann, (επιμ.), *Twitter and Society*, 29–41. New York: Peter Lang.
- Haugh, Michael. 2007. “The Discursive Challenge to Politeness Research: An Interactional Alternative.” *Journal of Politeness Research* 3:295–317.
- Haugh, Michael. 2010. “Respect and Deference.” Στο Miriam A. Locher, and Sage L. Graham (επιμ.), *Interpersonal Pragmatics*, 271–288. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Haugh, Michael. 2011. “Epilogue: Culture and Norms in Politeness Research.” Στο Dániel Z. Kádár, and Sara Mills (επιμ.), *Politeness in East Asia*, 252–264. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haugh, Michael. 2013. “Im/Politeness, Social Practice and the Participation Order.”

Journal of Pragmatics 58:52–72.

- Hendrick, Susan S., and Clyde Hendrick. 2006. "Measuring Respect in Close Relationships." *Journal of Social and Personal Relationships* 23(6):881–899.
- Herring, Susan C. 2003. "Computer-Mediated Discourse." Στο Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, and Heidi Hamilton (επιμ.), *The Handbook of Discourse Analysis*, 612–634. Oxford: Blackwell.
- Herring, Susan C. 2007. "A Faceted Classification Scheme for Computer-Mediated Discourse." *Language@internet* 4 (1), 1–37. <http://www.languageatinternet.de>, urn:nbn:de:0009-7-7611, SSN 1860-2029
- Hirschon, Renée. 2001. "Freedom, Solidarity and Obligation: The Socio-Cultural Context of Greek Politeness." Στο Arın Bayraktaroğlu, and Maria Sifianou (επιμ.), *Linguistic Politeness across Boundaries: The Case of Greek and Turkish*, 17–42. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Jaworski, Adam, Nicolas Coupland, and Dariusz Galasiński. 2004. *Metalinguage: Social and Ideological Perspectives*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Johnstone, Barbara. 2008. *Discourse Analysis*. 2nd edn. Oxford: Blackwell.
- Kádár, Dániel Z., and Michael Haugh. 2013. *Understanding Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kádár, Dániel Z., and Rosina Márquez Reiter. 2015. "(Im)politeness and (Im)Morality: Insights from Intervention." *Journal of Politeness Research* 11(2):239–260.
- Koutsantoni, Dimitra. 2005. "Greek Cultural Characteristics and Academic Writing." *Journal of Modern Greek Studies* 2: 97–138.
- Kövecses, Zoltán. 2002. *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Lakoff, Robin. 1973. "The Logic of Politeness; Or, Minding your P's and Q's." *Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society* 292–305. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- Langdon, Susan W. 2007. "Conceptualizations of Respect: Qualitative and Quantitative Evidence of Four (Five) Themes." *The Journal of Psychology* 141(5):469–484.
- Leech, Geoffrey N. 1983. *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
- Maíz-Arévalo Carmen, and Antonio García-Gómez. 2013. "'You Look Terrific!' Social Evaluation and Relationships in Online Compliments." *Discourse Studies* 15:1–26.
- Makri-Tsilipakou, Marianthi. 2001. "Congratulations and Bravo." Στο Arın Bayraktaroğlu, and Maria Sifianou (επιμ.), *Linguistic Po-*

- liteness across Boundaries: The Case of Greek and Turkish*, 137–178. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Marwick, Alice E., and danah boyd. 2010. “I Tweet Honestly, I Tweet Passionately: Twitter Users, Context Collapse, and the Imagined Audience.” *New Media & Society*. DOI: 10.1177/1461444810365313.
- Marwick, Alice, and danah boyd. 2011. “To See and Be Seen: Celebrity Practice on Twitter.” *Convergence: Int. J. Res. New Media Technol.* 17(2):139–158.
- Matsumoto, Yoshiko. 1989. “Politeness and Conversational Universals: Observations from Japanese.” *Multilingua* 8:207–221.
- Maysel, Ofra, and Miri Scharf. 2009. “To Respect and be Respected as Resourceful Buffers against Aggression in Developmental Contexts.” https://www.researchgate.net/publication/239592238_To_respect_and_be_respected_as_resourceful_buffers_against_aggression_in_developmental_contexts
- Mills, Sara. 2003. *Gender and Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mills, Sara. 2009. “Impoliteness in a Cultural Context.” *Journal of Pragmatics* 41(5):1047–1060.
- Niedzielski, Nancy A., and Dennis Preston. 2003. *Folk Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Ogiermann, Eva, and Małgorzata Suszczyńska. 2011. “On Im/politeness behind the Iron Curtain.” Στο Francesca Bargiela-Chiappini, and Dániel Z. Kádár (επιμ.), *Politeness across Cultures*, 194–215. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Papacharissi, Zizi, 2012. “Without You, I’m Nothing’: Performances of the Self on Twitter.” *International Journal of Communication* 6:1989–2006.
- Pavlidou, Theodossia. 1994. “Contrasting German-Greek Politeness and the Consequences.” *Journal of Pragmatics* 21(5):487–511.
- Pinto, Derrin. 2011. “Are Americans Insincere? Interactional Style and Politeness in Everyday America.” *Journal of Politeness Research* 7:215–238.
- Preston, Dennis. 2005. “What is Folk Linguistics? Why Should You Care?” *Lingua Posnaniensis* 47:143–162.
- Puschmann, Cornelius, and Jean Burgess. 2014. “The Politics of Twitter Data.” Στο Katrin Weller, Axel Bruns, Jean Burgess, Merja Mahrt, and Cornelius Puschmann, (επιμ.), *Twitter and Society*, 43–54. New York: Peter Lang.
- Reich, Wendelin, Werner Schirmer, and Linda Hamann. 2009. “The Folk Concept of Respect.” www.humiliationstudies.org
- Schmidt, Jan-Hinrik. 2014. “Twitter and the Rise of Personal Publics.” Στο Katrin

- Weller, Axel, Bruns, Jean Burgess, Merja Mahrt, and Cornelius Puschmann, (επιμ.), *Twitter and Society*, 3–14. New York: Peter Lang.
- Sifianou, Maria. 1992. *Politeness Phenomena in England and Greece: A Cross-Cultural Perspective*. Oxford: Clarendon Press.
- Sifianou, Maria, and Angeliki Tzanne. 2010. “Conceptualizations of Politeness and Impoliteness in Greek.” *Intercultural Pragmatics* 7(4):661–687.
- Σηφιανού, Μαρία, και Αγγελική Τζάννε. 2012. «Αντιλήψεις για την ευγένεια και την αγένεια στην Ελλάδα.» Στο Ζωή Γαβριηλίδου, Αγγελική Ευθυμίου, Ευαγγελία Θωμαδάκη και Πηνελόπη Καμπάκη-Βουγιουκλή (επιμ.), *Επιλεγμένα Κείμενα από το 10ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας*, 1128–1137. Κομοτηνή: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
- Simon, Bernd. 2007. “Respect, Equality, and Power: A Social Psychological Perspective.” *Gruppendynamik Und Organisationsberatung* 38(3):309–326.
- Spencer-Oatey, Helen. 2000. “Rapport Management: A Framework for Analysis. Στο Helen Spencer-Oatey (επιμ.), *Culturally Speaking: Managing Rapport through Talk across Cultures*, 11–46. London: Continuum.
- Spencer-Oatey, Helen. 2005. “(Im)politeness, Face and Perceptions of Rapport: Unpackaging their Bases and Interrelationships.” *Journal of Politeness Research* 1:95–119.
- Terkourafi, Marina. 2011. “From Politeness1 to Politeness2: Tracking Norms of Im/politeness across Time and Space.” *Journal of Politeness Research* 7(2):159–185.
- Tufekci, Zeynep. 2011. “Why Twitter’s Oral Culture Irritates Bill Keller (And Why This Is an Important Issue).” <http://technosociology.org/>
- Tzanne, Angeliki. 2001. “‘What You’re Saying Sounds Very Nice and I’m Delighted to Hear It!’: Some Considerations on the Functions of Presenter Initiated Simultaneous Speech in Greek Panel Discussions.” Στο Arın Bayraktaroğlu, and Maria Sifianou (επιμ.), *Linguistic Politeness across Boundaries: The Case of Greek and Turkish*, 271–306. Amsterdam: John Benjamins.
- Watts, Richard J. 1992. “Linguistic Politeness and Politic Verbal Behaviour: Reconsidering Claims for Universality.” Στο Richard J. Watts, Sachiko Ide, and Konrad Ehlich (επιμ.), *Politeness in Language: Studies in its History, Theory and Practice*, 1–17. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Watts, Richard J. 2003. *Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Watts, Richard J., Sachiko Ide, and Konrad Ehlich. 1992. "Introduction." Στο Richard J. Watts, Sachiko Ide, and Konrad Ehlich (επιμ.), *Politeness in Language: Studies in its History, Theory and Practice*, 1–17. Berlin Mouton de Gruyter.
- Zappavigna, Michele. 2012. *Discourse of Twitter and Social Media: How We Use Language to Create Affiliation on the Web*. London: Continuum International.